

INFORMATIVNO-POLITIČKI TJEDNIK
IZLAZIO OD 1945. DO 1956.
OBNOVLJEN 2003.

HR

HRVATSKA

RIJEČ

BROJ 1010

26. KOLOVOZA 2022. CIJENA 50 DINARA

ISSN 1451-4257

9 771451 425001

PRIČA IZ VRDNIKA

Od rudnika ugljena do ljetovališta

SADRŽAJ

6

Pripreme za popis stanovništva i izbore za nacionalno-manjinska vijeća
Slobodno se izjasniti o nacionalnoj pripadnosti

8

Jasna Vojnić o Radnoj verziji Akcijskog plana za nacionalne manjine
Dokument s propustima i manjkavostima

12

Dr. sc. Mirjam Vujadinović Mandić, meteorologinja
U 20 godina sedam sušnih

16

Subotički poljoprivrednici ne odustaju od svojih zahtjeva
Tko će proglasiti sušu?

32

Tamburaška filharmonija u Novom Sadu
Povijest pisana notama

34

Završetak obnove *Marijanuma* i pastoralnog centra u Beogradu
U duhovnom jedinstvu prema potpunoj obnovi

OSNIVAČ:

Hrvatsko nacionalno vijeće

IZDAVAČ:

Novinsko-izdavačka ustanova
Hrvatska riječ, Trg cara Jovana Nenada 15/II,
24000 Subotica

UPRAVNI ODBOR:

Josip Stantić (zamjenik predsjednika), Branimir Kuntić, Dragan Muharem, Marko Tucakov, Krunoslav Đaković, Josip Dumendžić, Tomislav Vuković i Karolina Bašić

RAVNATELJ:

Ladislav Suknović
e-mail: direktor@hrvatskarijec.rs

GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA:

Zlata Vasiljević (urednica@hrvatskarijec.rs)

REDAKCIJA:

e-mail: desk@hrvatskarijec.rs
Ivana Petrekanić Sič
(koordinatorka dopisne službe)
dr. sc. Jasminka Dulić
(novinarka, urednica političke rubrike)
Željka Vukov
(novinarka, urednica društvene rubrike)

Davor Bašić Palković
(novinar, urednik rubrike kultura)
Ivan Ušumović
(novinar, urednik sportske rubrike)
Zvonko Sarić
(novinar)
Jelena Dulić Bako
(novinarka)
Suzana Darabašić
(novinarka dopisništva Srijem)

LEKTOR:

Zlatko Romić

TEHNIČKA REDAKCIJA:

Thomas Šujić (tehnički urednik)
Jelena Ademi (grafička urednica)

FOTOGRAFIJE:

Nada Sudarević

ADMINISTRACIJA:

Branimir Kuntić
Ljubica Vujković-Lamić (tajnice@hrvatskarijec.rs)
Zdenka Sudarević (distribucija@hrvatskarijec.rs)
KOMERCIJALISTICA:
Mirjana Trkulja (komercijala@hrvatskarijec.rs)

TELEFON: ++381 24/55-33-55;

++381 24/55-15-78;

++381 24/53-51-55

TEKUĆI RAČUN: 325950060001449230

E-MAIL: ured@hrvatskarijec.rs

WEB: www.hrvatskarijec.rs

TISAK: Rotografika d.o.o., Subotica

List je upisan u Registar javnih glasila
Agencije za privredne registre Republike Srbije
pod registarskim brojem: NV000315
COBISS SR-ID 109442828

CIP - Katalogizacija
u publikaciji Biblioteka
Matice srpske, Novi Sad
32+659.3(497.113=163.42)

**Skeniraj
i preuzmi
aplikaciju**

Može li?

Mogu li Hrvati u Srbiji biti Hrvati? Mogu. To im je pravo priznato. I zvanično prije 20 godina. Kao što je priznato i drugim manjinama.

Mogu li se Hrvati u Srbiji na popisu stanovništva izjasniti da su Hrvati? Mogu. To im pravo također nitko ne može osporiti.

Može li hrvatska zajednica u Srbiji voditi kampanju za popis? Može. Kao što može raditi i svaka druga nacionalna manjina.

Može li hrvatska zajednica, kao i bilo koja druga manjina, samostalno kreirati svoju kampanju za popis? Može. Kao što će to raditi i druge manjine.

Može li nekome zasmetati to što se Hrvati u Srbiji pozivaju da se izjasne kao Hrvati? Može. Ništa neočekivano. Dešava se i dešavat će se.

Može li netko svoj stav glede poziva Hrvata na popis javno iskazati? Može. Može to biti osobni stav, ali ako je osoba na nekoj javnoj dužnosti onda se takvi komentari iščitavaju na drugačiji način. I ne može se izbjeći da se tumače više od običnog osobnog stava.

Upravo je sebi to pravo dala, ni manje ni više već veleposlanica Republike Srbije **Jelena Milić**, gle čuda, baš u Hrvatskoj. Komentirati javno, na Twitteru kampanju za popis koju vodi Hrvatsko nacionalno vijeće. Ustvrdila je ona kako njoj kao liberalki smeta eksplicitno isticanje religijskog, etničkog i jezičnog.

Ne sporim Jeleni Milić liberalki da joj kao liberalki smeta isticanje etničke, religijske i jezične pripadnosti.

Ali sporim Jeleni Milić, veleposlanici Srbije u Republici Hrvatskoj da mjesec dana prije popisa osporava kampanju koja se u Srbiji vodi za popis hrvatske manjine.

Je li to stav Ministarstva vanjskih poslova, bez obzira što, ko kanda, Jelena Milić još nije počela obnašati svoju dužnost u Zagrebu? (Ali jeste još u ožujku ukazom predsjednika **Aleksandra Vučića** postavljena na dužnost izvanrednog i opunomoćenog veleposlanika Srbije u Hrvatskoj.) Stav Vlade čiji je dio to ministarstvo?

U vrijeme kada su odnosi Zagreba i Beograda daleko od koliko-toliko normalnih odnosa dvije susjedne države.

I zato tweet veleposlanice Jelene Milić nije običan tweet NN građanke.

Z. V.

Gubi li Vojvodina multietnički karakter?

»Očekuje se da predstojeći popis stanovništva pokaže, među ostalim, i koliko Vojvodina brzo gubi svoj multietnički karakter, jer nacionalne manjine 'nestaju' brže od većinskog naroda«, piše dnevni list *Danas*.

Predviđa se da će do 2050. godine u Srbiji biti 20% manje ljudi nego danas, a kako će se to odraziti na nacionalne manjine u Vojvodini pokazat će predstojeći popis, ali prema demografskim i društvenim trendovima (ma-

evidentirano je 1.289.635 građana i njihovo učešće bilo je 66,76 odsto. Prema publikaciji 'Etnokonfesionalni i jezični mozaik Srbije', 1991. godine u Vojvodini je živelo 339.491 Mađara (16,9 odsto), a 2011. 251.136, odnosno 13 odsto. Hrvata je 1991. bilo 74.808, odnosno 3,7 odsto, dok ih je 2011. bilo 47.033, odnosno 2,43 odsto«.

Predsjednik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini **Tomislav Žigmanov** rekao je kako očekuje da ovaj popis stanovništva bude organiziran i proveden po načelima koja zahtijevaju razvijena demokratska društva, te da se u popisni proces uključe i pripadnici hrvatske zajednice.

»Kao zajednica o kojoj veliki broj pripadnika većinskog naroda ima negativne stavove očekujemo da klima u javnosti pred i za vrijeme popisa bude daleko relaksiranija kako bi se stvorili preduvjeti da se građani hrvatske nacionalnosti mogu slobodno izjasniti. Zna se da je na prošlom popisu najviši broj neizjašnjenih bio na području lokalnih samouprava gdje je najveći broj hrvatskog stanovništva, kao što su Subotica, Sombor i Šid.

Demokratski trendovi nisu povoljni, Hrvati u Vojvodini prosječno su stariji od većinske populacije, povećan je i broj ekonomskih migracija, ali vjerujemo da taj pad neće biti dramatičan«, kazao je Žigmanov za *Danas*.

njinsko stanovništvo osim Roma starije je od srpskog, izražena je emigracija i izloženi su asimilaciji) može se pretpostaviti da će rezultati biti porazni.

Danas podsjeća kako je u Vojvodini 2011. »statistika popisala 1.931.809 stanovnika. Srpske nacionalnosti

Narušeno zdravlje biskupa Večerina

Zbor savjetnika Subotičke biskupije održao je 23. kolovoza u Domu biskupije na poziv federalnog vikara mons. **Ferenca Fazekasa** izvanrednu sjednicu na kojoj je glavna tema bila narušeno zdravstveno stanje subotičkog biskupa mons. **Slavka Večerina**. Sjednici Zbora nazočio je i beogradski nadbiskup i metropolit mons. **Stanislav Hočevan**, te liječnik dr. **Bojan Bagi**.

Zbor je na temelju medicinskog izvješća konstatirao da je zdravstveno stanje biskupa Večerina ozbiljno narušeno, te da će za njegov oporavak biti potreban dulji vremenski period. Ujedno je potvrđena čvrsta opredijeljenost Subotičke biskupije da se oboljelom biskupu pruži sva potrebna potpora, kako bi njegov oporavak mogao

biti što brži i učinkovitiji. Vlč. dr. **Ivica Ivanković Radak** je upoznao nazočne o kanonsko-pravnim aspektima sličnih izvanrednih situacija, te su članovi zbora u otvorenom razgovoru i razmjeni mišljenja s nadbiskupom Hočevanom zaključili da zasad neće poduzimati nikakve izvanredne radnje, nego će se preko Apostolske nuncijature u Beogradu za upute obratiti Svetoj Stolicu. Nadbiskup Hočevan je izrazio svoju očinsku potporu tom stavu, te je potaknuo članove zbora da rade na biskupijskom zajedništvu i jedinstvu među svećenicima i vjernicima laicima sa svojim biskupom. Mons. Fazekas je u ime Zbora i cijele Subotičke biskupije pozvao svećenike i vjernike da mole za oporavak svog biskupa.

Tviteraška rasprava o popisu

U povodu objavljivanja prvog broja informativne publikacije pred popis stanovništva u Srbiji »Znam tko sam« u kojoj se pripadnici hrvatske nacionalne zajednice potiču na slobodno izjašnjavanje o svojoj nacionalnoj i vjerskoj pripadnosti i materinskom jeziku (Hrvat/ica, rimokatolik, hrvatski), nova veleposlanica Srbije u Hrvatskoj **Jelena Milić** napisala je tweet: »Hrvat, ateista? Hrvat, budista? Hrvat, pravoslavac?« i navela: »Ima nas raznih i ne bih kao liberal voljela da mi itko nameće religiju i vezuje mi je za etnicitet i jezik, pogotovu ne na popisu i da mi se to sugerira kao 'točna' kombinacija«.

Njen tweet je komentirao predsjednik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini **Tomislav Žigmanov** napisavši: »I to! Ali primarno, rimokatolici! Jesu li Srbi u Hrvatskoj budisti? Šintoisti?« te dodao: »Gospođo Milić, veleposlanice SRB u RH, provodimo iste aktivnosti, koje je Srpsko vijeće u ime Srba u Hrvatskoj provelo za popis stanovništva u RH! Što želite reći? Ono što i kako smiju raditi Srbi u RH, ne bi smjeli Hrvati u SRB? Zar tamo nije manjkalo liberalnih momenata? To Vam nije smetalo?«.

Odgovor veleposlanice Milić je bio: »Apsolutno podržavam i dodatne napore i afirmativne akcije da sve

manjinske zajednice (a ima ih 27 plus u Srbiji) sudjeluju slobodno se samodefinirajući na predstojećem popisu. No, ponavljam, samo imam zazor, i mislim da je argument klimav, da se samo jedna kombinacija promovira«.

Žigmanovljev odgovor je glasio: »I to je tako! U liberalno razvijenim društvima, koja imaju etnokulturalne pravedne politike, ovakve aktivnosti ne bi bile ni potrebne... U društvima s izuzetno stigmatiziranim zajednicama i denominacijama ovakve akcije su ozdravljjujuće... Naravno! To je bit! Dio kampanje je financijski bio podržan od strane Vlade Srbije! Ne činimo ništa što ne činiše Srbi u Hrvatskoj putem Srpskog vijeća, a srbijanska veleposlanica u RH nam upućuje primjedbe! Dijeli liberalne packe! Je li to dopušteno?«.

Jelena Milić je imenovana od strane Srbije i dobila agremen od strane Hrvatske, ali još nije stupila na dužnost.

Žigmanov je komentirao kako to što još nije na radnom mjestu ne umanjuje njegovo pravo da »Vaše primjedbe ne iščitavam kao neku vrstu pritiska na slobodu djelovanja Hrvata u SRB!«.

Petnaesti znanstveni skup u Golubiću (obrovačkom)

O herojima i političkim mitovima

Petnaesti znanstveni skup »Srpsko-hrvatski odnosi u 20. stoljeću«, koji organiziraju Centar za istoriju, demokratiju i pomirenje iz Novog Sada i Udruga za povijest, suradnju i pomirenje iz Golubića (obrovačkog), održava se u Golubiću od 24. do 29. kolovoza.

Predsjednik Centra za istoriju, demokratiju i pomirenje **Darko Gavrilović** rekao je, najavljujući ovogodišnji skup, da se političkim manipulacijama koje se nadmeću brojkama ubijenih u ratovima 20. stoljeća i političkim poigravanjem s imenovanjem ili negiranjem heroja i žrtava, počiniteljima i njihovim političkim nalogodavcima »omogućuje da po drugi put ubiju već stradale u ratovima, a preživjele da drže u svom krugu bolesnih ideja koje žive od mržnje i smrti«.

»Njima imenovanja ratnih zločina i genocida ne služe da bi naučili kako živjeti u miru već kako manipulirati njima da bi svoju političku kontrolu nad sljedbenicima učvrstili mržnjom i strahom prema drugoj nacionalnoj, vjerskoj ili ideološkoj grupi. Takvi nisu samo dželatli drugih naroda već i svog«, ocijenio je Gavrilović.

»A kako se otrgnuti takvom utjecaju političara? Odgovor je jednostavan. Niti gledaj niti slušaj one koji šire mržnju. Jedna ispružena ruka u znak pomirenja više vrijedi nego deset političkih govora i znanstvenih radova o pomirenju«, rekao je Gavrilović.

»S druge strane, postoji šansa i nadamo se da će se ostvariti na ovom znanstvenom skupu o tješnjoj suradnji između političkih stranaka hrvatske zajednice u Srbiji i srpske zajednice u Hrvatskoj. U tom, političkom smislu, Srbi i Hrvati ne bi bili jedini koji su ratovali u prošlosti, a da danas surađuju u obostranom interesu«, kazao je Gavrilović.

Kako su najavili organizatori, na skupu će sudjelovati znanstvenici iz Srbije, Hrvatske, Irske i Italije, a njihov rad će biti podijeljen u dvije sesije. U radu skupa sudjeluje i Tomislav Žigmanov.

Sudionici će se baviti temama vezanim za heroizaciju i političke mitove na prostoru Hrvatske i Srbije, dok je druga sesija posvećena temama vezanim za dobijanje poticaja od EU kao perspektive za ruralni razvoj i razvoj u Sjevernoj Dalmaciji.

Pripreme za popis stanovništva i izbore za nacionalno-manjinska vijeća

Slobodno se izjasniti o nacionalnoj pripadnosti

Cilj kampanje je poslati jasnu poruku kako je značajno da se pripadnici nacionalnih manjina izjasne o svojoj nacionalnoj pripadnosti i da su ti podaci potpuno zaštićeni, kao i da od rezultata Popisa zavise dalji razvoj i planiranje manjinskih politika u Republici Srbiji, rekla je ministrica Gordana Čomić

Pod sloganima »Svi mi, zajedno, činimo Srbiju« i »Slobodno se izjasni o svojoj nacionalnoj pripadnosti!«, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, u suradnji s Republičkim zavodom za statistiku, organiziralo je informativne radionice za članove 23 nacionalno-manjinska vijeća 17. i 18. kolovoza u Beogradu, povodom predstojećeg popisa stanovništva koji će biti održan od 1. do 31. listopada ove godine.

Hrvatsko nacionalno vijeće su predstavljali predsjednici **Jasna Vojnić, Karolina Bašić i Filip Čeliković.**

Cilj informativnih radionica bio je da sudionici radionica prenesu stečena znanja drugim članovima, članovima odbora nacionalnih vijeća, udrugama koje se bave očuvanjem i zaštitom prava nacionalnih manjina, kao i što većem broju pripadnika svoje nacionalne zajednice.

Značaj sudjelovanja u popisu

Radionice su održane u okviru kampanje za informiranje i podizanje svijesti pripadnika nacionalnih manjina o slobodnom izjašnjavanju nacionalne pripadnosti na popisu 2022. godine. »Cilj kampanje je poslati jasnu poruku kako je značajno da se pripadnici nacionalnih manjina izjasne o svojoj nacionalnoj pripadnosti i da su ti podaci potpuno zaštićeni, kao i da od rezultata popisa zavise dalji razvoj i planiranje manjinskih politika u Republici Srbiji. U okviru kampanje će biti pripremljen i tiskani materijal u vidu flajera i postera i medijska kampanja koja podrazumijeva video spotove i radio džinglove na jezicima nacionalnih manjina«, izjavila je ministrica **Gordana Čomić.**

Potporu organiziranju informativnih radionica pružio je projekt »Potpora jačanju vladavine prava u Republici Srbiji« u sklopu aktivnosti usmjerenih na unaprjeđenje položaja nacionalnih manjina koje su financirane od strane EU i njemačkog Saveznog ministarstva za ekonomsku suradnju i razvoj (BMZ), a za čiju je implementaciju zadužena Njemačka organizacija za međunarodnu suradnju (GIZ).

»U članku 2. Ugovora o Europskoj uniji posebno je napomenuto da je EU zasnovana na temeljnim vrijedno-

stima poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokracije, jednakosti, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, uključujući i prava nacionalnih manjina. Informativne radionice s predstavnicima nacionalnih vijeća nacionalnih manjina imaju za cilj doprinos podizanju svijesti pripadnika nacionalnih manjina o važnosti sudjelovanja na predstojećem Popisu«, poručila je direktorica GIZ-a u Srbiji **Daniela Funke.**

Jedan od ciljeva projekta predstavlja podizanje svijesti pripadnika nacionalnih manjina o važnosti sudjelovanja na predstojećem popisu stanovništva.

»Pojedinaac, ili u zajednici, manjina ili većina – osoba je ličnost i kao takvoj se treba skrbiti o njoj i treba imati jednake mogućnosti i prava. Štoviše, većina je ta koja treba skrbiti o manjini, to su osnovni principi razvijenog, humanog i demokratskog društva. Delegacija EU je tu da podrži našu partnersku instituciju u njenom procesu pregovora o pristupanju i usklađivanju s najboljim praksama EU, kao i EUROSTAT standardima i metodologijama«, rekao je **Martin Klauke** u ime EU delegacije u Srbiji.

Odvijanje popisa

Načelnica odjela za popis stanovništva Republičkog zavoda za statistiku **Ljiljana Đorđević** je u prvom dijelu govorila o odvijanju popisa i odgovarala na pitanja predstavnika nacionalnih vijeća. Novina ovogodišnjeg popisa je da će popisivači raditi, umjesto na papiru, na laptopovima, a građani imaju pravo tijekom popisivanja imati uvid u sve podatke koje popisivač unosi. Đorđević je istakla da se na tri pitanja koja su povezana s identitetom, a to su nacionalna pripadnost, materinski jezik i vjeroispovijest, primjenjuje posebna zaštita u smislu da popisivač ne može nikako mijenjati ove podatke nakon što izađe iz kućanstva jer se to odmah registrira.

»Popis će trajati mjesec dana, provodit će ga 15.000 popisivača i 2.200 instruktora, a u sastav povjerenstava su uključeni i predstavnici nacionalnih manjina. Upitnici su prevedeni na 21 jezik, dok su na 13 jezika upitnici tiskani u vidu bilježnice koju popisivači nose sa sobom«,

»Ovaj sastanak jedan je u nizu budući da smo mi i članovi radne skupine vezane za popis u Republičkom zavodu za statistiku Srbije. Koristan je bio u dijelu pojašnjenja nekih nedoumica vezanih za popis odsutnih članova, dvojako izjašnjavanje oko nacionalne pripadnosti, što je dijelom već ranije i bilo nagoviješteno. Ipak, ono što ostaje da se provjeri od strane Zavoda za statistiku jest mogućnost naknadne provjere podataka unijetih u obrazac na osobni zahtjev. To je izuzetno važno pogotovo što će ove godine biti dozvoljeno i telefonsko popisivanje. Zavod za statistiku trenutno nije predvidio mogućnost provjere unesenih podataka, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog poziva na povjerenje, ali čvrsto vjerujemo da će i za to iznaći adekvatno rješenje«, izjavila je predsjednica HNV-a Jasna Vojnić.

rekla je Đorđević. Dodala je da će prvi rezultati popisa biti objavljeni nakon mjesec dana, a da će se konačni rezultati sukcesivno početi objavljivati na proljeće 2023.

Predsjednica HNV-a Jasna Vojnić je pitala kako se vrši kontrola podataka i što ako se uoče nedostaci, može li se imati uvid u upitnik »što je i kako popisano«.

Đorđević je odgovorila kako je najbolji način kontrole sjediti pokraj popisivača dok se unose podatci na laptop, a da se kasnije podatci u bazi podataka anonimiziraju i zbog toga se više ne može identificirati tko je tko. Rekla je i kako ne zna pouzdan odgovor na ovo pitanje te će postaviti pitanje u vezi ovoga povjereniku za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o личности, te je istakla kako se, prema Zakonu, podaci popisa ne mogu koristiti ni za što drugo osim za statistiku.

Vojnić je pitala što je onda smisao mjere 1.3. u Akcijskom planu za ostvarivanje prava nacionalnih manjina, na što je Đorđević odgovorila kako provođenje popisa ne treba ući u Akcijski plan, a ministrica Čomić je rekla kako se upravo informativnim radionicama primjenjuje Akcijski plan, te je dodala da će Ministarstvo provesti istraživanje o tome kako pripadnici nacionalnih manjina percipiraju svoj položaj i ostvarivanje prava.

Mirko Bajić iz Nacionalnog saveta bunjevačke nacionalne manjine postavio je pitanje o tome kako će se svrstati oni koji se višestruko izjasne o svojoj nacionalnoj pripadnosti, konkretno kako će se upisati netko tko se izjasni kao »vojvođanski Mađar« ili kao »bunjevački Hrvat«.

Đorđević je odgovorila da će se u prvom slučaju osoba upisati kao Mađar (jer vojvođanski ne označava nacionalnu pripadnost već regionalnu), a da će u drugom slučaju osoba koja se izjasni kao »bunjevački Hrvat« biti svrstana u kolonu »ostali«.

Izbori za nacionalno-manjinska vijeća

U drugom dijelu radionice, obzirom da se na jesen održavaju i izbori za nacionalno-manjinska vijeća, razgovaralo se i o pripremama i pravilima za izbore. Ovi izbori će biti raspisani do 6. rujna i održani do 13. studenog.

Kako je rečeno, 24 sata prije raspisivanja izbora privremeno će se zaključiti poseban birački popis i na osnovu toga će se odrediti koje nacionalne manjine biraju članove Vijeća na neposrednim, a koje nacionalne manjine na elektorskim izborima. Prema sadašnjim podacima Crnogorci, Hrvati, Makedonci i Goranci idu na elektorske izbore. Ministrica Čomić je rekla kako se elektorski izbori odvijaju u suradnji s Ministarstvom, da se ni ove godine ovjere potpisa ne naplaćuju i da Makedonci i Crnogorci za elektora trebaju prikupiti 45 potpisa, Hrvati 60 i Goranci 20.

Ministrica je dodala da su od Republičke izborne komisije zatražili tumačenje hoće li se izmjene Zakona o izboru narodnih zastupnika odraziti i na neposredne izbore za nacionalno-manjinska vijeća.

J. D.

Jasna Vojnić o Radnoj verziji Akcijskog plana za nacionalne manjine

Dokument s propustima i manjkavostima

Procesi oko završetka izrade i usvajanja novoga Akcijskog plana za nacionalne manjine za razdoblje 2022. – 2025. privode se kraju. U medijima je prenesena i izjava ministricе **Gordane Čomić** da nova Radna verzija Akcijskog plana treba ići na što hitnije usvajanje od strane Vlade Republike Srbije. Ovom prigodom Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji (u daljem tekstu: HNV) želi ukazati zbog čega još uvijek nije trenutak za usvajanje ovako važnoga dokumenta. Riječ je o sljedećim propustima i manjkavostima.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog (u daljem tekstu: MINMPLJDD) je formiralo radnu skupinu od predstavnika nacionalnih vijeća nacionalnih manjina i prvi sastanak radne skupine održan je 20. prosinca 2021. godine. Nakon sastanka, 22 nacionalna vijeća dostavila su svoje prijedloge koje bi trebali biti uneseni u sadržaje novog Akcijskog plana. Jedan od ključnih sastanaka u tome procesu bio je održan u Šapcu od 23. do 25. veljače 2022. godine i tom prilikom još jednom je obrazloženo zbog čega je neophodno da državne institucije uključe dostavljene usuglašene prijedloge nacionalnih vijeća nacionalnih manjina. Nakon što velika većina potreba nije uključena niti nakon tog dvodnevno sastanka, HNV je dostavio pismenim putem komentare u nekoliko zasebnih dokumenata prema zadanim poglavljima. Radna verzija Akcijskog plana koja je objavljena 15. srpnja 2022. ponovno nije sadržavala niti jednu od navedenih sugestija, zbog čega je Hrvatsko nacionalno vijeće komentare opet dostavilo u okviru *online* Konzul-

tacija koje su bile otvorene desetak dana (do 26. srpnja 2022.). Nakon okončanja konzultacija, HNV-u su dostavljeni odgovori na neznatan broj komentara koji su se ticali odbacivanja svih naših prijedloga. Zbog toga smo dužni putem javnosti navesti ključne razloge zbog kojih krovna institucija hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji ne može dati svoju suglasnost na usvajanje Akcijskog plana za nacionalne manjine u ovakvoj verziji:

1. Aktivnosti unesene u dokument u značajnom dijelu ne odražavaju potrebe nacionalnih manjina u Republici Srbiji. Umjesto realnih potreba nacionalnih manjina u većinu područja uvrštene su aktivnosti koje se odnose pretežno na analize, inicijative ili podizanja svijesti bez jasnog sadržaja djelovanja, a realizacija navedenoga za posljedicu neće imati unapređenja prava nacionalnih manjina.

Premda je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog formalno uključilo predstavnike nacionalnih vijeća nacionalnih manjina u samom prijedlogu konačnog dokumenta većina potreba hrvatske nacionalne manjine, kao što su analiza stanja u području diskriminacije, popis, zaštita i promocija kulturne baštine, proširenje mreže škola, jačanje kapaciteta stručnih i inspekcijskih službi, upošljavanje jezično stručnog kadra ili osiguravanje materijalno-tehničkih i kadrovskih uvjeta za rad nacionalnih vijeća, institucija i udruga, nisu uvrštena ili su formulirana na način da se simulira rješavanje otvorenih pitanja nacionalnih manjina.

2. Ciljevi, mjere i pokazatelji za predviđene aktivnosti u najvećoj mjeri koncipirani su na način da njihovom realizacijom neće doći do pomaka u ostvarivanju manjinskih prava. Tako na primjer kao jedini pokazatelj mjere »Unapređenje uvjeta za zakonito i pravilno provođenje Popisa« navodi se da će podaci o broju pripadnika nacionalnih manjina biti dostupni! Sa sigurnošću možemo unaprijed znati da će popisni podaci biti objavljeni najkasnije do polovice 2023. godine, što apsolutno ne pokazuje kako će popis pučanstva biti sproveden na zakonit, legitiman i inkluzivni način spram manjinskih zajednica. Kao primjer navodimo i jedno od najkompleksnijih područja – to je diskriminacija, gdje se ne govori o biti ovoga područja, a to je smanjenje slučajeva diskriminacije. Nije predviđena niti jedna aktivnost analize slučajeva diskriminacije diferencirana po nacionalnim zajednicama, niti se planira mjerenje postotka njenog umanjivanja kroz godine. Pogrešno koncipirane ciljeve i pokazatelje nalazimo i u ostalim oblastima ostvarivanja prava nacionalnih manji-

na. Napomenut ćemo da se oblast Nacionalnih vijeća nacionalnih manjina i Vijeća za međunarodne odnose na lokalnu razinu spajaju jedna u drugu.

3. Ističemo kako aktivnost ili pokazatelj mora odražavati postavljeni cilj, odnosno mjeru. Tako na primjer provedene kampanje i obuke o zabrani diskriminacije nisu same po sebi pokazatelj podignute svijesti o zabrani diskriminacije. Isto tako, ni pokretanje društvenoga dijaloga o demokratskoj participaciji nacionalnih manjina ne znači kako će doći do osmišljavanja konkretnih politika koje će biti provedene u praksi i koje će doprinijeti njezinome povećanju.

4. Formulacija ciljeva, mjera, aktivnosti, pokazatelja i jedinica mjere nisu ujednačene i najčešće ne odgovaraju statističkom rječniku i prirodi pojma. U dokumentu pokazatelji najčešće nisu SMART, pa će biti poteškoća prilikom njihove valorizacije. Na primjer »Kvaliteta dodjeljivanja sredstava za podršku očuvanju i promociji manjinskih kultura, na nacionalnom i pokrajinskom nivou i iz proračunskog fonda za nacionalne manjine, zasnovan na pravičnoj raspodjeli proračuna prema specifičnim potrebama svake nacionalne manjine i vrsti korisnika sredstava« – dakle, nejasno je što podrazumijeva »kvaliteta dodjeljivanja«, što je »pravična raspodjela« niti način na koji će se ovako, gotovo »metafizički«, postavljeni pokazatelji mjeriti.

Iako je sam početak izrade radne verzije dokumenta bio ohrabrujući, državne institucije su se ponovno odlučile za jednostrani i neinkluzivan pristup izradi dokumenta, a manjinski prijedlozi su ponovno ostali na marginama. Podsjećamo kako je Republika Srbija prvi Akcijski plan

za nacionalne manjine usvojila 2016. godine i tada je primjenjivan potpuno isti pristup neuvažavanja i neusvajanja manjinskih prijedloga, što je na koncu dovelo do potpune nefunkcionalnosti primjene Akcijskoga plana. Republika Srbija Akcijski plan za nacionalne manjine usvaja u okviru Pregovaračkoga poglavlja 23, koje se odnosi na ljudska i manjinska prava i ovo je jedno od područja koje je od iznimne važnosti za cjelokupni proces integracije Srbije u Europsku uniju. Ponovno ćemo istaknuti da je područje manjinskih prava i njihovoga unaprjeđenja i dalje konfuzno uređeno te je stoga još 2016. godine bilo potrebno donijeti poseban dokument, koji bi u cijelosti bio posvećen unaprjeđenju prava ali i položaja pripadnika nacionalnih manjina.

Zbog prethodno iznesenih razloga i argumenata, kao krovna institucija hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji i kao jedno od najaktivnijih vijeća u procesu izrade Radne verzije Akcijskog plana za nacionalne manjine, HNV još jednom iskazuje nadu kako ovakav dokument neće biti usvojen po hitnoj proceduri, jer bi se na taj način ponovno ponovile pogreške koje nisu suštinski doprinijele unaprjeđenju cjelokupnog područja manjinskih prava. Neophodno je da se sve ključne institucije, a posebice manjinske kojih se ovaj dokument najizravnije dotiče, usuglase i da se dodatno na istome radi konkretno, kako bi se ispunila očekivanja Europske unije i njezinih tijela i kako bi se proces integracija Republike Srbije u istu nastavio kvalitetno i konzistentno, a za dobro pripadnika nacionalnih manjina.

Jasna Vojnić, predsjednica HNV-a

U nastavku su neke od ključnih potreba hrvatske nacionalne manjine koje se ne nalaze u predloženom dokumentu ili se nalaze u stimulativnom obliku ili nemaju odgovarajuće indikatore za navedenu aktivnost:

Osobni statusni položaj	Provjera ispravnosti popisnih podataka
	Ispravke netočno unesenih podataka
Zabrana diskriminacije	Analiza stanja u području diskriminacije
	Usvajanje Rezolucije o zločinima nad manjinskim narodima u Republici Srbiji 90-ih godina 20. st.
Kultura	Razvijanje politike financiranja kulturnog amaterizma
	Osiguravanje adekvatnog i funkcionalnog prostora za rad ustanovama, fondacijama, zadužbinama i udrugama
	Izrada Registra nematerijalne kulturne baštine za svaku nacionalnu zajednicu
	Osiguravanje uvjeta za očuvanje nematerijalne kulturne baštine
	Promocija materijalne i nematerijalne kulturne baštine nacionalnih manjina
	Osiguravanje adekvatnih uvjeta za rad institucija za očuvanje i promociju kulturne baštine nacionalnih manjina (muzeji, knjižnice, arhivi, galerije likovnih umjetnosti...)
	Natječaj za financiranje i sufinanciranje projekata u području suvremenog stvaralaštva, područje kulturnih djelatnosti nacionalnih manjina
	Natječaj za financiranje i sufinanciranje projekata iz područja zaštite kulturnog naslijeđa
	Implementacija sadržaja nematerijalne i materijalne kulturne baštine nacionalnih manjina u postojeće programe rada kulturnih ustanova čiji su osnivači JLS, APV i RS

Mediji	Osiguravanje materijalno-tehničkih i kadrovskih uvjeta za rad redakcija na manjinskim jezicima financiranih iz proračuna RS i APV
	Aдекватan model koji osigurava financijsku održivost medija na jezicima nacionalnih manjina i očuvanje postojeće razine ostvarenosti prava
	Osiguravanje održivosti medija uključujući i produkciju medijskih sadržaja, čiji su osnivači posredno NSNM
	Povećanje količine sadržaja na jezicima nacionalnih manjina na javnom radiotelevizijskom servisu (RTS) kroz:
	– osnivanje redakcije za program na jezicima nacionalnih manjina
	– osiguravanje informativnog sadržaja na jezicima nacionalnih manjina
	– emitiranje kulturno-obrazovnog programa na jezicima nacionalnih manjina
	– širenje suradnje s javnim medijskim servisima zemalja koje imaju nacionalne manjine u Srbiji
	– ostvarivanje suradnje s neovisnim manjinskim produkcijama, sukladno zakonskoj obvezi objavljivanja programskih sadržaja neovisnih produkcija kako bi se preuzimao sadržaj na manjinskim jezicima.
	– preuzimanje i distribucija medijskih sadržaja iz matičnih država na jezicima nacionalnih manjina
Sloboda vjeroispovijesti	Razvijanje politike financiranja tradicionalnih crkava i vjerskih zajednica
	Povrat crkvene imovine na temelju Zakona o restituciji
	Povećanje svijesti o postojanju i djelovanju tradicionalnih vjerskih zajednica kroz veću zastupljenost u medijima
	Redovito sufinanciranje proizvodnje medijskih sadržaja tradicionalnih vjerskih zajednica
Službena uporaba jezika i pisma	Usklađivanje Zakona o lokalnoj samoupravi, Zakona o državnoj upravi i Zakona o uposlenima u autonomnoj pokrajini i JLS sa Zakonom o službenoj uporabi jezika i pisma s posebnim osvrtom na:
	– određivanje posebnih uvjeta za uposlene za pojedina radna mjesta u pogledu poznavanja jezika nacionalnih manjina
	– vođenje kadrovskih evidencija u kojima se posebno vode podaci o jezičnoj stručnosti uposlenih
	Provođenje nadzornih i inspekcijskih postupaka i kontrola u području službene uporabe jezika i pisma, posebno u javnim institucijama
	Usvajanje Uredbe kojom će se propisati sistematizacija poslova s posebnim osvrtom na potrebe poznavanja manjinskog jezika za pojedina radna mjesta u javnoj upravi
	Izmjena Zakona o službenoj uporabi jezika i pisma na način uvođenja kaznenih odredbi za neprimjenu Zakona
Obrazovanje	Jačanje jezičnih kompetencija i učenje stručne terminologije za studente
	Proširenje mreže predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola sukladno usvojenim posebnim kriterijima za otvaranje odgojnih skupina i odjela
	Jačanje kapaciteta stručnih i inspekcijskih službi
	Upošljavanje jezično stručnog kadra u nastavi
	Provođenje cjelovite kurikularne reforme na jezicima nacionalnih manjina
	Odobranje udžbenika, nacionalnih dodataka i didaktičkih materijala na jeziku i pismu nacionalne manjine na način:
	– uključivanja predmetno i jezično stručnog člana komisije predstavnika nacionalne manjine
	– zadržavanja neutralnosti komisije u pogledu identitetskih pitanja
	– uvažavanja pluralnih perspektiva u imenovanjima i tumačenjima određenih identitetskih pitanja
	– financiranja procesa odobrenja udžbenika kao pomoćnog nastavnog sredstva koje je inicirao NSNM
	Provođenje kampanja za upis u nastavu na manjinskim jezicima

Demokratska participacija	Uključivanje legitimnih predstavnika nacionalnih manjina u rad komisija, odbora, stručnih i drugih radnih skupina, predstavničkih i drugih izvršnih tijela na svim razinama vlasti
	Izmjena normativnog okvira sukladno međunarodnim preuzetim obvezama o zastupljenosti nacionalnih manjina u predstavničkim tijelima na republičkoj, pokrajinskoj i lokalnoj razini i u izvršnoj vlasti u JLS
Upošljavanje	Izmjena i primjena Zakona po pitanju sistematizacije radnih mjesta sukladno načelu razmjerne zastupljenosti uposlenih u državnoj upravi, pravosudnim tijelima i tijelima jedinice lokalne samouprave
	Analiza stanja od strane državne uprave, pravosudnim tijelima i tijelima jedinice lokalne samouprave o razmjernoj uposlenosti pripadnika nacionalnih manjina
Nacionalna vijeća	Analiza normativnog okvira kojim se uređuju prava pripadnika nacionalnih manjina s posebnim osvrtom na djelotvorne i održive mehanizme za zaštitu prava i unaprjeđenja položaja nacionalnih manjina
	Izmjene i dopune postojećeg normativnog okvira, kao i usvajanje novih zakona koji će:
	– poštivati načelo samouprave u dijelu manjinskih prava
	– ostvariti u punom kapacitetu načelo kulturne autonomije
	– jasno i precizno definirati pravni status nacionalne manjine i nacionalnog vijeća
	– osigurati adekvatni i održivi proračunski okvir za financiranje rada nacionalnih vijeća sa svih razina vlasti
	– osigurati adekvatan prostor za rad nacionalnih vijeća i područnih ureda
	– uvesti pravo veta NSNM na one pravne akte za koje se može smatrati da negativno tretiraju prava nacionalnih manjina, nadležnosti vijeća i manjinsku kulturnu autonomiju
	– propisati kaznene odredbe za nepoštivanje zakonom utvrđenih nadležnosti nacionalnih manjina
	Primjena izmijenjenog zakonodavnog okvira
	Izrada i primjena pravilnika o financiranju NSNM s preciziranim kriterijima o raspodjeli sredstava:
	– iz proračuna Republike Srbije sukladno izmijenjenim Zakonom o NSNM
	– iz proračuna AP Vojvodine sukladno Zakonu
	– iz proračuna JSL sukladno Zakonu o Službenoj uporabi jezika i pisma
	Osiguravanje adekvatnog prostora, materijalno-tehničkih i kadrovskih uvjeta za rad sjedišta NSNM i područnih ureda
Savjeti za međunacionalne odnose	Izmjene Zakona o lokalnoj samoupravi, posebno u dijelu koji se odnosi na osnivanje, nadležnosti i funkcioniranje Savjeta za međunacionalne odnose
	Omogućiti punu implementaciju Zakona o lokalnoj samoupravi u svezi s osnivanjem Savjeta za međunacionalne odnose
	Nadzor nad provođenjem Zakona o lokalnoj samoupravi
Ekonomski razvoj	Institucionalno provođenje preporuka socio-ekonomske analize
	Donošenje i primjena posebnih programa za održivi razvoj s naglaskom na svaku manjinsku zajednicu sukladno njezinim karakteristikama i potrebama
	Formiranje posebnog proračunskog fonda namijenjenog razvoju područja u kojima tradicionalno žive pripadnici nacionalnih manjina
	Izrada i implementacija programa razvoja upravljanja prirodnim resursima
Međunarodna suradnja	Aktivnosti na razvijanju dobrih odnosa između Srbije i matične države nacionalne manjine
	Provođenje u praksu preporuka bilateralnih dokumenata
	Uključivanje predstavnika NM u međudržavne programe i projekte na svim razinama od značaja za društveni položaj NM
	Unaprjeđenje prekogranične suradnje jedinica regionalne i lokalne samouprave s matičnim državama NM uz aktivno uključivanje NSNM

Dr. sc. Mirjam Vujadinović Mandić, meteorologinja

U 20 godina sedam sušnih

Intervju vodila: Zlata Vasiljević

Ovogodišnja proizvodnja ratarskih kultura bit će znatno manja od prosječnih godina. Rod kukuruza bit će manji za 50 do 70 posto, a na nekim njivama ratarima se neće isplatiti ni brati kukuruz jer su štete stopostotne. Rod suncokreta bit će prepolovljen, a u znatnom postotku podbacit će i soja. Sve je to posljedica ovogodišnje suše praćene visokim temperaturama. To su one najvidljivije posljedice suše.

Ali te promjene ne dešavaju se sada već traju desetljećima unazad. Prije 20 godina jedan poljoprivredni struč-

njak kazao je kako u Vojvodini neće biti moguće u suhom ratarstvu gajiti kukuruz. Djelovale su takve procjene pretjerano, no ova godina, ali i nekoliko prijašnjih pokazala je da takve procjene nisu bile pretjerane.

S ekstremnom sušom suočeno je ove godine i oko 60 posto Europe. Europska služba za klimatske promjene Kopernikus priopćila je da je srpanj u nekim dijelovima Europe bio najsušniji u povijesti mjerenja. Suhi i topli uvjeti uzrok su brojnih šumskih požara u više zemalja Europe. Od 2006. godine od kada se vrši satelitski mo-

Srednja godišnja temperatura u Srbiji raste nešto brže od globalnog prosjeka, pa možemo reći da je naša zemlja izloženija od prosjeka, ali i veoma ranjiva na klimatske promjene. U posljednjih 20 godina srednja godišnja temperatura u Srbiji se povećala za oko 1.4°C u odnosu na drugu polovinu 20. stoljeća, dok se prosječna temperatura tijekom ljeta povećala za oko 2 stupnja. Kod nas je u posljednjih 20 godina zabilježeno sedam sušnih godina, dok je u drugoj polovici 20. stoljeća taj odnos iznosio dvije sušne godine u 50

nitoring požara na području Europe, tijekom ove godine izgorjela je rekordno velika površina zemljišta u Europi promatrano u hektarima. Toplotni valovi sve su češći, kao i razdoblja u kojima se za kratko vrijeme izliju mjesečne količine padalina. Govori se o suši kakva nije zabilježena u proteklih 500 godina. Imaju li takve procjene utemeljenje u znanstvenim istraživanjima, može li se o posljednjim desetljećima govoriti kao godinama u kojima se dešavaju brze i velike meteorološke promjene, je li ovo područje jedno od regija zahvaćeno značajnijim promjenama klime i što nas čeka? O tome smo razgovarali s meteorologinjom dr. sc. **Mirjam Vujadinović Mandić**, izvanrednom profesoricom Poljoprivrednog fakulteta Sveučilišta u Beogradu.

► **Ovog ljeta Europa je suočena s velikim razmjerama suše. Francuska, Italija, Španjolska zemlje su najviše pogođene sušom, pa se čak govori kako je ova suša najveća u posljednjih 500 godina. Jesu li pretjerane takve ocjene?**

Ovo ljeto je u velikom dijelu Europe bilo veoma toplo i sušno. U Engleskoj su prvi puta zabilježene temperature iznad 40°C, u Francuskoj do sada četiri toplotna vala, u Španjolskoj i Portugalu šumski požari, a vodostaji u mnogim europskim rijekama su na povijesnom minimumu. Više od 50 posto teritorija Europe je pod sušom, a prema prognozama rizik od suše će se zadržati u zapadnoj i središnjoj Europi i tijekom sljedećih mjesec ili dva. Kada se suša završi, moći će se uraditi statističke analize koje će nam pokazati kako se ovaj događaj rangira u odnosu na one iz prošlosti. Do sada je titulu najsušnije godine u Europi nosila 2018. godina, a ove godine su meteorološke službe u Francuskoj i Italiji već konstatirale da je u pitanju najgora suša od početka njihovih meteoroloških mjerenja. Trenutačno ne možemo pouzdano kazati je li ova suša najveća u posljednjih 500 godina, ali sigurno jeste jedna od nekoliko najgorih.

► **Kakva je situacija u Srbiji? Je li Srbija jedna od svjetskih točaka za koju se može reći da je pogađaju klimatske promjene?**

Da, klimatske promjene su globalni problem i pogađaju, u manjoj ili većoj mjeri sve dijelove svijeta, pa tako ni Srbija nije izuzetak. Štoviše, srednja godišnja temperatura u Srbiji raste nešto brže od globalnog prosjeka, pa možemo reći da je naša zemlja izloženija od prosjeka, ali

i veoma ranjiva na klimatske promjene. U posljednjih 20 godina srednja godišnja temperatura u Srbiji se povećala za oko 1.4°C u odnosu na drugu polovinu 20. stoljeća, dok se prosječna temperatura tijekom ljeta povećala za oko 2 stupnja. U isto vrijeme, prosječna količina godišnjih padalina nije se značajnije promijenila, ali je došlo do preraspodjele padalina unutar godišnjih doba, pa se tako ljetna količina padalina smanjila za 10 do 20 posto u najvećem dijelu zemlje, i preko 20 posto u središnjoj i južnoj Srbiji.

► **Zašto se ove godine desila ovakva suša? Je li to očekivana posljedica klimatskih promjena?**

Da, češća pojava suše jeste jedna od posljedica klimatskih promjena. Kod nas je u posljednjih 20 godina zabilježeno sedam sušnih godina, dok je u drugoj polovici 20. stoljeća taj odnos iznosio dvije sušne godine u 50. Češće i dugotrajnije suše posljedica su dva faktora: smanjene količine padalina i povećane temperature zraka, koja povećava evapotranspiraciju i ubrzava isparavanje vode iz zemljišta i vodotokova.

► **Koja su područja Srbije najviše pogođena klimatskim promjenama, ekstremnim sušama i visokim temperaturama?**

Svi dijelovi Srbije su pogođeni klimatskim promjenama, i iako one imaju svugdje isti karakter, neka mjesta su izloženija pojedinim ekstremnim događajima od drugih. Visoke ljetne temperature, preko 35°C, najčešće se javljaju na nadmorskim visinama do 300 metara, a posebno doline velikih rijeka, Save, Dunava, Velike i Južne Morave, zapadni dio Bačke i Banata, kao i sjeveroistočni dio Banata i istok Srbije. Smanjenje padalina tijekom ljetnih mjeseci najviše pogađa središnju, južnu i jugoistočnu Srbiju. Treba istaknuti da bi do povećane čestine i intenziteta suše došlo i samo uslijed povećanja temperature, jer se, kao što sam već rekla, u tom slučaju povećava isparavanje vode iz zemljišta.

► **Stalno govorimo o suši, ali sada nam se dešavaju bujične poplave, razdoblja u kojima se u kratkom vremenu izliju velike količine kiše. Je li i to jedna od posljedica klimatskih promjena?**

Povećanje prosječnog intenziteta padalina, kao i povećanje količine padalina u ekstremnim događajima, ali i povećanje broja dana s jakim i veoma jakim oborinama jesu posljedice klimatskih promjena. Topliji zrak može

sadržati veću količinu vodene pare, a upravo su fazni prijelazi vodenu paru u vodu (formiranje padalina) gorivo koje pokreće i održava sve burne procese u atmosferi, od olujnih nepogoda do uragana. Zbog toga je sve češća pojava velikih količina padalina koje se izluče u kratkom vremenskom roku. Toliku količinu vode zemljište ne može upiti dovoljno brzo, naročito ako je prije toga bilo izloženo suši, pa se najveći dio takvih padalina slije niz teren, formirajući pritom bujične tokove i nanoseći štete.

► **Svjedočimo godinama da su zime toplije, s manje padalina, ljeta sušnija i toplija, pa i da su se izgubila prijelazna godišnja doba. Kada se desila ta prijelomnica i čime je bila uzrokovana?**

Kada se analiziraju trendovi promjene temperature u Srbiji, vidimo da se sredinom 80-ih godina prošlog stoljeća desio prijelomni moment od koga se ove promjene ubrzavaju. Njega nije izazvao nikakav specifičan događaj, već je posljedica višedesetljetnog emitiranja plinova s efektom staklene bašte (najviše sagorijevanjem fosilnih goriva) i povećanja njihove koncentracije u atmosferi koje je dovelo do poremećaja energetske bilance atmosfere. Ipak, u svakodnevnom životu rekla bih kako su klimatske promjene postale uočljive od 2000. godine, kada imamo

U svakodnevnom životu rekla bih kako su klimatske promjene postale uočljive od 2000. godine, kada imamo sve učestaliju pojavu ekstremnih vremenskih događaja, toplotnih valova, suša, poplava. Posljednje desetljeće bilo je najtoplije od kada se vrše mjerenja, i u Srbiji i u svijetu, a najtoplijih 10 godina se desilo nakon 2000.

sve učestaliju pojavu ekstremnih vremenskih događaja, toplotnih valova, suša, poplava. Posljednje desetljeće bilo je najtoplije od kada se vrše mjerenja, i u Srbiji i u svijetu, a najtoplijih 10 godina se desilo nakon 2000. godine.

► **Koliko se klimatske promjene odražavaju na prirodne vodotoke i kakve bi dugoročne posljedice to moglo imati?**

Klimatske promjene veoma utječu na čitav hidrološki ciklus. Promjene rasporeda i količine padalina, smanjenje količine snijega, povećanje isparavanja uslijed viših temperatura, sve to dovodi do promjena u vodotokovima, ali i podzemnim vodama. Tijekom toplije polovine godine smanjuje se proticaj na rijekama, a tijekom ljeta produžava se sezona niskog vodostaja. Tijekom zime se povećava protok na rijekama zbog toga što se smanjuje količina snježnih padalina, a povećava količina kiše. Maksimalni

dnevni protok na rijekama se povećava zbog povećanja ekstremnih padalina, a u isto vrijeme smanjuje minimalni protok tijekom ljeta. Sve promjene su izraženije na manjim rijekama, a naročito na onim koje se nalaze u središnjim i južnim dijelovima Srbije, gdje je smanjenje padalina najizraženije. Intenzitet obnavljanja podzemnih voda se smanjuje, naročito tijekom ljeta i jeseni, a posebno na jugu i jugoistoku države. Ove promjene mogu predstavljati ozbiljne probleme za vodoopskrbu stanovništva i industrije, koji se u najvećoj mjeri oslanjaju na podzemne vode; poljoprivredu, kojoj je neophodno navodnjavanje tijekom najtoplijih mjeseci; energetiku, kako zbog proizvodnje energije u hidrocentralama, tako i zbog hlađenja termoelektrana; ali i životni okoliš, gdje smanjenje minimalnih protoka na rijekama i povećanje temperature vode smanjuje kvalitetu voda, kao i količinu kisika u njoj, što ugrožava ekosisteme vezane za vodotokove.

► **Koliko trpi poljoprivreda zbog klimatskih promjena? Znači li to da će se u budućnosti morati razmišljati o promjenama sjetvene strukture? Ili možda već sada?**

Poljoprivreda je veoma ranjiva na klimatske promjene. Najveće štete i gubitke do sada smo zabilježili od suša. Jedan od primjera je suša iz 2012. godine kada smo imali oko dvije milijarde američkih dolara gubitaka u poljoprivredi. Najveće štete su bile kod ratarskih kultura, rod kukuruza je smanjen za preko 50 posto, soje od 50 do 70 posto, suncokreta oko 30 posto. Pored suše, nepovoljne su i visoke ljetne temperature koje često pogoršavaju sušne uvjete, oluje s tučom, kao i jake padaline koje, između ostalog doprinose eroziji zemljišta i pogoduju razvoju mnogih biljnih bolesti. U voćarstvu su posebno nepovoljni proljetni mrazevi, koji svake druge ili treće godine dovedu do značajnog smanjenja prinosa voćnih vrsta koje rano cvjetaju.

Poljoprivrednici su godinama već prinuđeni da svoju proizvodnju na različite načine prilagođavaju izmijenjenoj klimi. Mjere adaptacije na klimatske promjene su raznovrsne i obuhvaćaju, između ostalog, postavljanje mreža za zaštitu od tuče, sustava za navodnjavanje, antifrost sustava, odgovarajući izbor sorti i hibrida, prilagođavanje roka sjetve i plodoreda, zatravnjivanje voćnjaka, gajenje pokrovnih usjeva...

► **Mogu li se dati neke dugoročnije prognoze, kakve su godine pred nama?**

Kako će izgledati klima u budućnosti ovisi prije svega od toga koliko će se brzo na globalnoj razini primjenjivati mjere za smanjenje emisija plinova s efektom staklene bašte. U svakom slučaju, u narednih nekoliko desetljeća možemo očekivati dalje povećanje prosječne temperature u svim godišnjim dobima, 2-3 puta češće toplotne valove, češću pojavu suša, kao i njihovo duže trajanje, povećanje intenziteta padalina, češću pojavu veoma jakih padalina koje mogu izazvati poplave i bujice, rjeđu pojavu hladnih ekstrema i manje snježnih padalina.

► **Koje mjere i koraci bi mogli usporiti klimatske promjene i razmišlja li se uopće o njima na globalnoj razini?**

Jedini način za usporavanje klimatskih promjena jeste smanjenje koncentracije plinova s efektom staklene bašte u atmosferi, što se može postići napuštanjem fosilnih goriva i prelaskom na obnovljive izvore energije i to na globalnoj razini. Važno je da se ta promjena dogodi što prije jer je klimatski sustav velik i inertan i sve i da sutra prestanemo s emitiranjem plinova s efektom staklene bašte, temperatura bi nastavila rasti još nekoliko desetljeća. Klimatske promjene jesu globalni problem i mora se rješavati sudjelovanjem svih zemalja, a prije svega onih koje najviše koriste fosilna goriva, uglj, naftu

i plin. Sve zemlje svijeta 2015. godine usuglasile su tzv. Pariski sporazum čiji je glavni cilj zadržavanje porasta srednje globalne temperature znatno ispod 2°C u odnosu na predindustrijsko razdoblje. Sve države svijeta su potpisale ovaj sporazum i podnijele svoje planove o smanjenju emisija plinova s efektom staklene bašte. Međutim, procijenjeno je da trenutačni naponi u smanjenju emisija plinova s efektom staklene bašte nisu dovoljni da bi se ostvario ovaj cilj i da je neophodno da države postave više ciljeve, s bržim rokovima ispunjenja.

► **Ukoliko prosječna temperatura poraste za 1 ili 2 stupnja, ne izgleda mnogo, ali kakve sve to posljedice povlači za sobom?**

Jedan stupanj povećanja temperature zaista ne zvuči mnogo kada promatramo iz perspektive dnevne temperature. Međutim, iz kuta promjene srednje godišnje globalne temperature (prosjeak srednje godišnje temperature izmjerene na svim meteorološkim stanicama na Zemlji), razlika od jednog stupnja je veoma značajna. To najbolje ilustrira činjenica da je razlika u srednjoj globalnoj temperaturi između klime 20. stoljeća i prošlog ledenog doba oko 4°C . Znači jedan stupanj smanjenja srednje globalne temperature je četvrtina puta ka ledenom dobu. S tim što se danas Zemlja ne hladi, već grije i to se već zagrijala za 1.2°C u odnosu na predindustrijsko razdoblje. Iako znamo da se klima na Zemlji mijenjala tijekom njene povijesti, današnje promjene su izuzetne iz dva razloga: jedan je to što su nastale pod djelovanjem ljudi, dok su se ranije promjene dešavale

uslijed astronomskih (Milankovićeve teorija) i drugih prirodnih faktora, a drugi je taj što se promjena klime danas dešava brže nego ikada ranije. Prijelaz od ledenog doba do klime kakvu mi poznajemo se desio tijekom 10.000 godina, a mi smo četvrtinu tog puta, samo ne u pravcu ledenog, već vrelog doba, prešli za 100 godina. Ovakva brzina promjene klimatskih uvjeta predstavlja veliki problem, ne samo za ljudsko društvo, već za sav živi svijet na planetu jer ne ostavlja dovoljno vremena biljkama i životinjama da se prilagode.

FOTO: Đorđe Kojadinović

Subotički poljoprivrednici ne odustaju od svojih zahtjeva

Tko će proglašiti sušu?

Nakon razgovora u Vladi Vojvodine subotički poljoprivrednici vraćeni su u lokalnu samoupravu koja treba utvrditi razmjere štete od suše

Iste večeri kada su prekinuli prosvjede i počeli sklanjati traktore s blokada, poljoprivrednicima je bilo jasno; malo toga su dobili nakon višednevnih prosvjeda i pregovora. Obećanih 73 dinara za suncokret, 15 dinara premije za mlijeko, olakšice za ograničenu kupovinu dizel goriva, te reprogram kredita na 12 mjeseci, a suša, naknada za odvodnjavanje i poticaji više se nisu pominjali. Ipak, traktori su sklonjeni i višednevni bunt poljoprivrednika je završen dogovorom. »Sigurno da smo mogli i više postići u ovim pregovorima. Očigledno je država dobro radila, a mi se nismo dobro organizirali, komunicirali i pregovori su tako vođeni da se ne uradi ništa, da se mi podijelimo. Ono što nam se i nudilo dok se povećavao broj traktora na ulicama, negdje se izgubilo, i činjenica je da ti naši pregovarači i nisu bili naši, već se išlo na to da nas umire, podijele. Nisam zadovoljan rezultatima našeg osmodnevnog prosvjeda. Jeste, čulo se za naše probleme, ali sistemski ništa nismo uradili. Mjera kojom se osigurava konkurentnija poljoprivreda, znači davanje po hektaru, povećanje poticaja po grlu stoke čeka novu Vladu. Jedino što smo dobili jeste obećanje da će u kreiranje novih mjera biti uključeni i predstavnici poljoprivrednika, ali naravno bit će to samo oni koji će klimati glavom«, kazao je poljoprivrednik iz Subotice **Miroslav Kiš**.

Od Grada...

Dan duže na prosvjedima ostali su subotički poljoprivrednici ostajući i dalje pri zahtjevu da se suša proglasi elementarnom nepogodom, a naknade za odvodnjavanje otpišu i umanje. Parkirane traktore iz centra grada sklonili su nakon razgovora s gradonačelnikom **Stevanom Bakićem**. Epilog razgovora koji je trajao dva sata bio je zakazan razgovor subotičkih poljoprivrednika s predsjednikom Vlade AP Vojvodine **Igorom Mirovićem**. No, problem nije riješen ni u Vladi Vojvodine, jer su atari vraćeni na razgovore u svoju lokalnu samoupravu.

Na inzistiranje gradonačelnika svaka od strana u razgovoru imala je po pet članova, a cijeli sastanak je snimljen. Nakon sastanka javnosti su se obratili gradonačelnik Bakić i jedan od poljoprivrednika **Miroslav Matković**.

»Za sve što je u domeni naših ovlasti Grad je spreman izaći u susret poljoprivrednicima. Objasnio sam im da

ovaj grad mora živjeti, kao gradonačelnik moram voditi računa o stabilnosti proračuna«, kazao je Bakić.

Gradonačelnik je kazao kako proglašenje suše elementarnom nepogodom nije u nadležnosti grada. »Na sastanku je objašnjeno **koje su zakonske osnove za proglašenje izvanredne situacije**, jer je tu Grad limitiran, ali je spreman uraditi svaki potez koji ide u tom pravcu. Komunikacija će se nastaviti između lokalne samouprave i poljoprivrednika. Grad je spreman za sve što je u njegovoj domeni izaći u susret, pomoći onima koji su pretrpjeli štetu uslijed suše, naročito kada su u pitanju proizvođači kukuruza«, kazao je Bakić. Govoreći o poduzetim aktivnostima on je naveo kako je izvješće Poljoprivredne stručne službe o posljedicama suše urađeno i poslano u Pokrajinu. »Za proglašenje izvanredne situacije Vlada Republike Srbije inicira izvješće Republičkog hidrometeorološkog zavoda. Na osnovu tog izvješća ona

proglašava izvanrednu situaciju, na cijelom teritoriju ili dijelu teritorija. Nakon toga lokalna samouprava na svojoj skupštini proglašava elementarnu nepogodu i pristupa formiranju komisija. U ovom slučaju procjena štete bi se mogla raditi tek kada se usjevi skinu s njiva. To je slijed poteza i Gradu su vezane ruke. S druge strane kazao sam poljoprivrednicima da će Grad tražiti neki model da pomogne«, kazao je Bakić.

Rezultate razgovora s gradonačelnikom Matković je prenio okupljenim poljoprivrednicima u Strossmayerovoj ulici. Iako nezadovoljni rezultatima tih razgovora poljopri-

vrednici su odlučili povući traktore s ulica. »Povlačimo se iako smo nezadovoljni, ali jednostavno moramo otići do naših njiva, naših salaša, naše stoke, nastaviti raditi naš posao. Ali od naših zahtjeva ne odustajemo i nastavljamo razgovore s gradonačelnikom«, kazao je Matković.

... do Vlade Vojvodine, i nazad

Najavljeni razgovori s predsjednikom Vlade Vojvodine Mirovićem bili su u ponedjeljak, ali bez konkretnih rezultata i subotički poljoprivrednici vraćeni su ponovo u lokalnu samoupravu. »Sastanak je trajao sat i pol, bili smo lijepo primljeni, saslušali su naše argumente. Osim Igora Mirovića u razgovorima su sudjelovali predstavnici Pokrajinskog tajništva za poljoprivredu i poduzeća Vode Vojvodine. Mi smo inzistirali da se suša u Subotici proglaši elementarnom nepogodom i tražili umanjene ili otpis naknada za odvodnjavanje. Kao i prilikom razgovora u Vladi Srbije i u Pokrajini su nas uputili na našu gradsku vlast koja to treba riješiti. Dobili smo obećanje da će iz Pokrajine u Suboticu biti poslan dopis da se oformi komisija za utvrđivanje štete od suše. Tako da smo opet tamo gdje smo bili prije dva tjedna – na početku«, kazao je Matković. On je dodao da su to što oni traže od Grada Subotice već odradile općine Kanjiža i Bačka Topola, čime je potvrđeno da su subotički poljoprivrednici bili u pravu kada su se s tim zahtjevom obratili Gradu.

Općina Bačka Topola formirala je komisiju za procjenu štete na usjevima koja je nastala zbog suše. Do kraja tjedna bit će poznate procjene. U komisiji su stručnjaci Poljoprivredne stručne službe, lokalne samouprave, poljoprivredne škole, te predstavnici svih mjesnih zajednica.

Novi krug razgovora s gradonačelnikom Bakićem trebao je biti jučer.

Prijedlog *Voda Vojvodine* bio je da se problem naknade za odvodnjavanje riješi reprogramom dugova. »Na to nismo pristali. Ne treba nama reprogram, već tražimo umanjene i otpis«, kazao je Matković.

Upitna naredna sjetva

Subotički poljoprivrednici procjenjuju da su zbog suše štete u proizvodnji suncokreta oko 60 posto, a kukuruza 80 pa do 100 posto. »Najviše je štete na kukuruzu, a on je zasijan na najviše površina. Što je moglo otići je u silažu, a ono što ima i malo klipa ostavljeno je za berbu. Žetva suncokreta je počela i od uobičajenih prinosa mi skidamo 50 posto i to je prinos koji uz dogovorenu cijenu od 73 dinara neće osigurati obrtna sredstva da kvalitetno uradimo jesensku sjetvu. Dakle u poljoprivredi postoji ozbiljan problem i to je razlog našeg prosvjeda«, kaže Miroslav Kiš.

On je ukazao na problem naredne jesenske i proljetne sjetve, jer za dobre prinose treba uložiti u proizvodnju, a nakon ovogodišnje suše ratari neće imati novca za to. »Za godinu dana mineralna gnojiva poskupjela su više od tri puta i mnogi poljoprivrednici po tim cijenama neće moći osigurati gnojivo ili će ga njivama dati nedovoljno, pa i ako iduća godina po pitanju padalina bude normalna godina mi nećemo imati dobre prinose«, upozorio je Kiš.

Dio odgovornosti, kako kaže Kiš, snosi država koja je zabranom izvoza žitarica i uljarica utjecala na stvaranje zaliha kod proizvođača koji zbog toga sada nisu zainteresirani za otkup sirovina što se odrazilo na pad otkupnih cijena.

Z. V.

Tko pije, a tko plaća?

Vjerovali ili ne, ovo je izuzetno ozbiljno pitanje. Počet ću s jednom dogovornom iz mog graditeljskog života. Desilo se da sam kao šef jednog pogona sa svojim majstorom električarem, vodeći brigu o električnim instalacijama na gradilištima, bio u obilasku više gradilišta u Kikindi. Ja sam bio vozač i nisam pio, ali je zato moj majstor na svakom gradilištu na kojem smo bili popio bar dva vinjaka jer su to nudili. Kada smo stigli u Suboticu, rekao sam »Ajdemo na jedno piće u Laci čardu, sada mogu i ja nešto popiti a poslije te nosim kući«. On je, kao i ja, stano-vao blizu te kafane. Kada smo popili piće rekoh: »Hajde idemo!«. On se nešto počeo nećkati, pa sam ga pitao: »Što

Amblem: Subotički električni tramvaj

ti je?«, a on mi odgovori: »Ne smijem, bojim se žene, jer će me grđiti što sam pijan!«. Rekao sam: »Baš me briga, reci joj da sam te ja napio!«. Kada smo stigli i pozvonili, žena je izletjela i odmah napala muža: »Barabo, opet si se napio, samo trošiš novac!«, a on je skromno rekao: »Ne buni se, bilo je džabe, šef je plaćao!«. Ona se odmah ozarila i rekla: »Ako je džabe, onda je u redu, hajde dođi u kuću«. Uhvatila ga je pod ruku i uvela unutra, mene nije ni pozdravila. Znači ako netko drugi plaća možeš svašta raditi jer ne plaćaš ti, nego recimo šef, firma, općina, država ili neki sponzor.

Ako država plaća onda je džabe?!

Za jednu državu međunarodni putevi su vrlo bitni, recimo za nekadašnju SFRJ takav put je bio E-5 koji je povezivao sjevernu Europu s Egejskim morem. Gradnja i održavanje ovih puteva je državna obveza koja mnogo i košta. Već odavno, ako se gradi nova prometnica, ona treba izbjeći naseljena mjesta i gradove. Oko većih gradova prave se tzv. obilaznice na kojima se preko posebno formiranih čvorišta možeš isključiti s autoceste ili uključiti se na nju. Ovo je danas jasno i najmlađem vozaču, ali nekad nije bilo tako. Prva ozbiljna gradnja ovakve vrste autoputa bio je dio isto

međunarodne ceste »Put Bratstva i jedinstva« koji je povezivao Beograd i Zagreb. Šezdesetih godina prošlog vijeka počela je i gradnja autoceste Beograd-Niš, koja je ujedno bila i etapa međunarodnog puta E-5. Tadašnji čelnici Beograda smislili su »genijalan plan«, pošto se gradnja financirala iz saveznog proračuna, umjesto da ove puteve vode oko glavnog grada, smislili su da autocestu provedu kroz srce grada, a time će riješiti i gradnju lokalnih gradskih prometnica i gradskih ulica. Kao što se vremenom i pokazalo, ova »autocesta« postala je jedna brza gradska prometnica koja je sve više i više zagušena zbog prijevoza robe kamionima. O zagađenosti zraka sada nećemo govoriti. To je razlog što se već nekoliko godina gradi tzv. obilaznica oko Beograda koja još nije gotova. Po mom mišljenju ova obilaznica neće smanjiti »gužve automobila« jer nije riješen javni prijevoz, ali o tome trenutno brine novi gradonačelnik i njegov tim.

Što mogu veliki, mogu i mali?!

Sedamdesetih godina prošlog stoljeća subotički čelnici ugledali su se na beogradske. Naime, bilo je planirano da se dio međunarodnog puta E-5 rekonstruira ili da se izgradi nov, jer je još pedesetih godina izrađen regionalni plan koji je predvidio da ova prometnica prođe pokraj grada. Rukovoditelji općine smišljali su kako iskoristiti ove savezne novce za poboljšanje stanja kolovoza na gradskim ulicama i kako mogu provući bar neophodne četiri prometne trake kroz grad. Zbog izgrađenosti, slobodnog prostora u centru nije bilo, ali postojala je tramvajska pruga od Aleksandrova do Palića koja je išla paralelno s međunarodnim putem. Eto rješenja, put ćemo proširiti s trasom tramvaja, tramvaj-ske tračnice mogu ići u nivou asfalta »eto puta i eto tramvaja«, ali po propisima, na kolovozu međunarodnog puta ne mogu biti nikakve šine. Onda ćemo ukinuti tramvaj i uvesti autobuse umjesto tramvaja, koji je »nerentabilan i zastario je«. Reakcija protiv ove odluke bila je žestoka na svim nivoima. Onda su nam »novosadisti« priskočili u pomoć, jer su oni već ukinuli tramvaj, jedna »ugledna institucija« izradila je elaborat o tome da je uvođenje autobusa mnogo rentabilnije. Neću dalje elaborirati temu, jer su tadašnji čelnici smislili iskoristiti »džabe dobijene savezne novce« da malo poboljšaju asfaltiranost gradskih ulica. Tako je prvo ukinuta linija prema Aleksandrovu u travnju 1974., ostalo je povijest grada. Konačno, napravljene su obilaznice, ali prometne gužve su ogromne jer nema dobro riješenog prometa i efikasnog javnog prijevoza. Slično se govorilo i u slučaju kazališta: »grad plaća samo 10%«. Tako ide i gradnja. Političari danas često govore: »Grad će dobiti to i to...«. U konačnici mi to sve osiguravamo npr. kupovinom i plaćanjem poreza na promet koji ide direktno u proračun RS.

Odvodnjavanje u Sahari

Kada bi netko, onako iz čista mira, ovih dana među građanima Vojvodine proveo anketu s jedinim pitanjem »znate li tko je **Srđan Kružević**?«, sva je prilika da bi 99,99 posto njih odgovorilo »pojma nemam«. Međutim, kada bi ih isti ispitivač uputio na to da pogledaju čiji potpis stoji iza prispjelih rješenja o naknadi za odvodnjavanje za poljoprivredno i građevinsko zemljište za 2022. godinu, 100 posto njih odgovorili bi točno: direktor Javnog vodoprivrednog poduzeća *Vode Vojvodine*!

Razlog za tako drastične razlike u odgovoru na samo jedno pitanje je kristalno jasan: ljudi su na račun navikli, a onaj tko ga potpisuje i tako im nije bitan, jer je u samom sustavu on i tako jedan posve nebitan kotačić koji se mijenja od mandata do mandata, a ponekad i prije toga. Srđan Kružević, dakle – čuli smo to kroz povijest i u mnogo drastičnijim primjerima – »samo radi svoj posao«, odnosno obavlja ga u skladu sa zapovjednim lancem, tj. šalje svoj utisućustročeni autogram na adrese kućanstava u Vojvodini. Kao olakotna okolnost za to služe mu nijednom uredbom ili ukazom izmijenjeni zakoni o općem upravnom postupku i onaj o naknadama za korištenje javnih dobara iz 2016., 2018. i 2019. godine. I kada bi sada netko, onako iz čista mira, ovih dana među građanima Vojvodine proveo anketu s pitanjem »kako spava Srđan Kružević?«, sva je prilika da bi 99,99 posto njih odgovorilo »pitajte njega«.

Kako je, međutim, Srđan Kružević – a posebno priroda njegova sna – posve nebitni kotačić u sustavu isisavanja novca građana, donekle modificirano pitanje trebalo bi uputiti na adrese »viših sfera« (Vladu i njihovo nepostojeće Ministarstvo morala, etike i poštenja) u formi proste rečenice: »jeste li vi normalni?«. I bez urađene ankete, sva je prilika, odgovor građana Vojvodine opet bi bio za promil viši i glasio bi – »nisu«!

Odgovor na pitanje zašto Vlada (ova tehnička) i sve podređene joj institucije do razine lokalne samouprave nisu normalni dao je svaki poštar koji je ovih dana građanima Vojvodine uručio rješenje o naknadi za odvodnjavanje poljoprivrednog i građevinskog zemljišta. U tom rješenju, koje je – kao da je sve normalno, odnosno kao da su svi oko njega ludi – potpisao posve nebitni kotačić u lancu isisavanja novca građana na četiri su rate, nominalno i taksativno, razrezana tromjesečja uplate (računi za prvo i drugo tromjesečje stigli u trećem!), plus uputa o pravnom sredstvu da se protiv istoga (rješenja, ne Kruževića) može izjaviti žalba Pokrajinskom tajništvu za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo u roku od 15 dana, naravno ukoliko se prije toga uplati 490 dinara administrativne takse na broj...

Ovo što su *Vode Vojvodine*, šaljući rješenja o odvodnjavanju, ovih dana uradile svojim građanima može se shvatiti na više načina, ali je osnovni svakako taj da on predstavlja vrhunac cinizma i bezobrazluka. Na ovim prostorima i inače nije rijetkost da se država prema građanima postavlja kao vampir koji je spreman ispitati iz njih svaki višak životne

tekućine kako bi njeni djelatnici neometano mogli uživati plodove svoje vlasti. Stoga bi u teoriji bar 50 posto imaginarnih odgovora imaginarne ankete na pitanje »jesu li oni normalni?« mogao glasiti potvrdno: »da, jesu, jer nemilice sišu krv isključivo zarad vlastitih interesa«. Onih drugih 50 posto, koji bi (s pravom) ustvrdili da nisu normalni hladno bi se mogli pozvati na zdrav razum i na ono što se ovih dana događa, a što jedino mediji s friško dobijenim nacionalnim

frekvencijama prešućuju. Vlada Srbije (ova tehnička) i sve podređene joj instance do razine lokalnih samouprava – za razliku od zemalja u regiji, a i šire – jedini su, naime, koji već duže vrijeme ne uviđaju činjenicu koju uviđa i orangutan: zemlju je pogodila katastrofalna suša! Vlada Srbije (ova tehnička), a posebno mediji s nacionalnom frekvencijom koji joj služe kao propagandni razglas, ne samo da nema sluha za desetak zahtjeva ogorčenih poljoprivrednika nego ih još jede u zdrav mozak tako što dopušta *Vodama Vojvodine* da šalje račune za odvodnjavanje!

U situaciji kada je i navodnjavanje poljoprivrednih površina iz akumulacijskih izvora zabranjeno zbog nedostatka vode i kada poljoprivrednici zbrajaju milijunske gubitke (u eurima, naravno) zbog toga što kukuruz nije ni za silažu, a u glavicama suncokreta nema punih zrna, *Vode Vojvodine* šalju rješenja za ono što je priroda ove godine drastično odradila – odvodnila zemlju do razine elementarne žeđi! To što će se posve nebitni kotačić u sustavu isisavanja novca građana pozivati na neizmijenjene zakone ili pak s kojim će objašnjenjima izaći u javnost na čega se troše silni novci koje njegova tvrtka dobija, podanike u Vojvodini, a posebno poljoprivrednike, u ovom momentu najmanje zanima. Sličnih zakona, koje je povijest kasnije osudila kao zločinačke, bilo je i prije. Usporedbe radi s današnjicom: računi za odvodnjavanje građanima Vojvodine u 2022. isti su onima za odvodnjavanje građanima Sahare. Naravno, kada bi u Sahari oni postojali.

Z. R.

Udruga *Hrvatski Majur*

Prvi *Gastrofest*

Nakon uspješno realiziranog studijskog putovanja u Osijek, Udruga građana *Hrvatski Majur* iz Subotice organizirala je I. *Gastrofest*, koji je održan na *Pivčijem salašu* na Bikovu, u četvrtak, 18. kolovoza.

Veliki odziv mladih, dobra hrana i veselo raspoloženje obilježili su ovaj dan koji je bio rezerviran za kušanje tradicionalnih jela s prostora Vojvodine. Mogla se probati tarana koju je pripremao **Tomislav Šimoković** iz Subotice, gulaš koji je pripremao dvojac **Vladimir Vuković** iz Mirgeša i **Vladimir Peić Tukuljac** iz Tavankuta, dok je **Drago Ganić** iz Sombora pripremao ribu na dva načina. Osim što su prisutni imali priliku probati ove četiri vrste jela, mogli su i pratiti način pripreme hrane, dok su kuhari nesebično dijelili savjete. Kada je sve bilo pripremljeno i skuhanu, oko 60 mladih koji su bili nazočni imali su priliku sve to i probati.

Predsjednik Udruge **Ninoslav Radak** pozdravio je sve nazočne i izrazio zadovoljstvo što je bio veliki odziv mladih. »Hvala svima koji su došli i pokazali svojom nazočnošću da podržavaju rad naše udruge, a isto tako hvala i našim kuharima koji su se prihvatili ovog zadatka i uradili ga profesionalno. Želja nam je okupljati mlade pripadnike

hrvatske zajednice i raditi programe koji su nama, mladima, zanimljivi. Ovim gastro festom pokazali smo bogatstvo naše kuhinje i raznolikost u receptima, a posebno me raduje što je za ovakve događaje velika zainteresiranost mladih, to nam je znak da trebamo raditi ovakve i slične stvari«, kazao je Radak na početku *Gastrofesta*.

Predsjednik Mladeži DSHV-a **Marin Piuković** je pozdravio ovakav vid okupljanja i pozvao mlade na društveni angažman. »Drago mi je što je Udruga *Hrvatski Majur* opet aktivna i što radi programe usmjerene mladima. Hrvatski Majur je jedini toponim u Srbiji koji u svom nazivu ima riječ hrvatski. Iz tog razloga mi je izrazito drago što će ova udruga biti bastion koji će očuvati sjećanje na ovo mjesto koje je nekada bilo veliko i bogato salašima u kojima su živjeli naši ljudi, Hrvati. Nažalost, danas je svega par salaša ostalo, ali zahvaljujući udruzi i dalje će se među pukom govoriti o Hrvatskom Majuru te molim članove udruge da ne posustaju i da rade svim žarom, a u Mladeži DSHV-a će uvijek imati sigurnog partnera. U ovom kontekstu rekao bih da ozbiljno shvatimo i popis pučanstva koji je pred nama, ukoliko želimo i dalje biti prisutni na ovom području važno je da 'Znamo tko smo'«, zaključio je Piuković.

Gastrofestu je nazočio i predsjednik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini i narodni zastupnik **Tomislav Žigmanov** te konzul savjetnik Generalnog konzulata Republike Hrvatske u Subotici **Zdravko Vincelj**.

Nakon zavšetka večere uslijedilo je druženje uz Tamburaški ansambl *Ruže*. Relizaciju ovog događaja pomogle su mnoge udruge i pojedinci, kao i institucije, a pokrovitelj je Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

H. R.

NATJEČAJ

za sufinanciranje hrvatskih udruga u Republici Srbiji u 2022. godini

Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji (dalje: HNV), uz potporu Osječko-baranjske županije i Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata, raspisuje natječaj za sufinanciranje sljedećih programa, projekata i aktivnosti:

1. sufinanciranje redovite djelatnosti i institucionalnih troškova potrebnih za funkcioniranje udruga
2. sufinanciranje projekata odobrenih od strane Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (prekogranični projekti)
3. zaštita, očuvanje i predstavljanje kulturne baštine Hrvata u Republici Srbiji
4. afirmacija suvremenog kulturnog stvaralaštva Hrvata u Republici Srbiji
5. poboljšanje medijske vidljivosti
6. podrška edukacijskim programima.

Ciljevi natječaja

- osnaživanje hrvatskih udruga, obogaćivanje kulturne ponude i poboljšanje medijske vidljivosti
- očuvanje i promicanje kulturne baštine i suvremenog kulturnog stvaralaštva Hrvata u Republici Srbiji
- potpora obrazovnim i edukacijskim programima.

Proračun

Ukupni iznos sredstava natječaja je **3.000.000,00** dinara.

Vrijeme realizacije

Sredstva odobrena na ovom natječaju trebaju biti utrošena, a program odnosno aktivnost realizirani zaključno s 31. kolovozom 2023. godine.

Opći uvjeti

- pravo sudjelovanja imaju registrirane hrvatske udruge koje djeluju u Republici Srbiji
- svaka se natječajna prijava odnosi samo na jedan od pet nabrojanih programa ili aktivnosti
- svaka udruga ima pravo aplicirati s najviše dvije natječajne prijave
- prijave se podnose isključivo na obrascima HNV-a koji su dostupni na adresi www.hnv.org.rs dvojako:
 - o na adresu: Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji, Preradovićeve 13, 24000 Subotica, s naznakom: »za natječaj«, poštom ili osobno
 - o elektroničkim putem na adresu elektroničke pošte Ureda HNV-a ured@hnv.org.rs
- rok prijave na natječaj je 15 dana od dana objave natječaja u tjedniku *Hrvatska riječ* tj. do 9. rujna 2022. godine
- nepravodobne, nepotpune i nepravilno popunjene prijave neće se razmatrati
- natječajna dokumentacija se ne vraća podnositeljima.

Posebni uvjeti

Udruge, kojima budu odobrena sredstva na ovom natječaju u obvezi su:

1. naznačiti da je u realiziranju programa odnosno aktivnosti sudjelovalo Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji, Osječko-baranjska županija i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata
2. prilikom realizacije svih programa, projekata i aktivnosti, istaknuti obilježja hrvatske zajednice u Republici Srbiji u razdoblju do 10. rujna 2023. godine dostaviti izvješća koja sadrže:
 - a. *Obrazac 3 – Narativno izvješće po natječaju Hrvatskog nacionalnog vijeća u Republici Srbiji za 2022.xls* koje sadrži opisni dio s posebnim osvrtom na postignuća i rezultate programa projekta
 - b. *Obrazac 4 – Izvješće o namjenskom korištenju sredstava po natječaju Hrvatskog nacionalnog vijeća u Republici Srbiji za 2022.xls* u kojem je potrebno navesti popis dokaza za pravljanje sredstava
 - c. *Tablica 1 – Izvješće o svim realiziranim programima i aktivnostima u 2022. godini.*

Spomenuta izvješća dostavljaju se dvojako:

- a. na adresu: Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji, Preradovićeve 13, 24000 Subotica, s naznakom: »za natječaj«
- b. elektroničkim putem na elektroničku adresu Ureda HNV-a ured@hnv.org.rs.

HNV neće uzimati u razmatranje prijave podnositelja kojima su dodijeljena sredstva na temelju prijašnjih natječaja HNV-a, a nisu izmirili obveze preuzete po tim natječajima i nisu dostavili financijsko izvješće o utrošku dodijeljenih sredstava.

Također, podnositelji koji ne dostave financijsko izvješće i koji se ne budu pridržavali ovih odredbi neće imati pravo sudjelovati na sljedećem natječaju HNV-a.

Kriteriji raspodjele sredstava

Raspodjela sredstava vršit će se sukladno sljedećim kriterijima:

1. kvaliteta, profesionalnost i opseg rada udruge
2. vrijednosni, umjetnički, estetski kriteriji i kvaliteta projekta odnosno aktivnosti za koju se aplicira
3. regionalna zastupljenost
4. doprinos ostvarivanju razvojnih projekata hrvatskoj zajednici.

Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji

Priča iz Vrdnika

Od rudnika ugljena do atraktivnog ljetovališta

»Ono što krase Vrdnik je jedinstvo i suradnja između cijelog stanovništva, bez obzira na nacionalnu pripadnost. Već 22 godine radim u školi u Irigu kao vjeroučitelj i trudim se zadržati tu djecu. Obilazim ih u župi i filijalama, nosim im darove, a često sam s njima i na maturalnim zabavama«, navodi preč. Blaž Zmaić

Kapela sv. Barbare

Vrdnik je mjesto smješteno na južnim obroncima Fruške gore, nekada nadaleko poznato po rudniku uglja, a danas jedno od najatraktivnijih banja i ljetovališta u Srijemu. Ovo mjesto krase nacionalna raznolikost jer u njemu živi više od 30 nacija, a među njima i manja katolička zajednica. Prvo mjesto obilaska ovog danas atraktivnog turističkog mjesta bila je kapela svete Barbare, zaštitnice rudara. Tu nas dočekuje župnik pre-

Bogata povijest

»Vrdnik se prvi put spominje pod imenom Rednek 1313. godine. Često puta mu je mijenjano ime sve do 1897. godine kada dobija ime Vrdnik-selo i Vrdnik manastir. Od 2010. godine mjesto nosi ime Vrdnik. Potok koji još i danas postoji, dijeli ga na dva dijela. Vjerojatno je najstarije selo na Fruškoj gori i potječe iz vremena neolita. Još prije 1239. godine franjevci su ovdje imali svoj samostan. U Irigu je 1332. godine postojala katolička župa, a župnik se zvao **Klement**. Vrdnik je osamdesetih godina XVI. stoljeća imao 82 kuće, a 1810. godine bilo ih je 164. Iskopavanje ugljena započinje 1804. godine, zatim izgradnja željeznice, a kuće su se zvale Stare i Nove kolonije. Rudnik se zatvara 1968. i 1969. godine«, kaže župnik Zmaić.

Kako dalje navodi, 1971. godine u Vrdniku je živjelo 4.065 stanovnika. U vrijeme iskapanja uglja u njemu su radili pripadnici čak 38 nacija.

»U Vrdniku 1819. nije bilo katolika. Tek 1822. godine bilo ih je četvoro, 1916. godine 947 i 1928. njih 3.012. Molitvena kuća izgrađena je 1850. godine. Oko 1900. godine mjesto okupljanja vjernika postaje jedno krilo u školi, a od 1895. do 1968. godine, katolici su dobili svoje mjesto. Tada je to bila mjesna ambulanta (tzv. sanatorij), uređena kao kapela, kao što je i danas. Kada sam došao u Vrdnik prije 42 godine, obilazio sam više od 200 kuća. Sada ih je nešto više od 100. Tijekom pandemije broj vjernika nije se smanjio niti povećao. Vjernici su prije pandemije dolazili pola sata prije svete mise i ostajali poslije nje na druženju. Sada toga ima puno manje. Ono što krase Vrdnik je jedinstvo i suradnja između cijelog sta-

Blaž Zmaić

časni **Blaž Zmaić** koji je nedavno proslavio 42 godine župnikovanja u Srijemu. U ovoj priči on je glavni sugovornik, s obzirom na njegov dugogodišnji boravak i poznavanje ljudi s tog područja. On je i autor nekoliko knjiga o župi Irig i o svom župnikovanju u Srijemu.

Jedna od prostorija kapele svete Barbare, oplemenjena je starim fotografijama nekadašnjeg rudnika u Vrdniku, kulturnih znamenitosti, prirodnim ljepotama Fruške gore i životinjama. Fotografije su autorsko djelo župljanina, domara i zvonara Zvonka Šarića. Prostoriju s ponosom zove Muzej rudarstva Vrdnik.

»Još u djetinjstvu sam volio fotografiju. Fotografije rudnika sam dobio od obitelji Vrdničana, a fotografije prirode i životinja sam slikao. Volim prirodu, našu Frušku goru i sve ljepote koje je krasi. Svoje slobodno vrijeme koristim da fotografiram lijepe pejzaže, a ova prostorija je otvorena za sve posjetitelje koji dođu u Vrdnik«, kaže Šarić.

novništva, bez obzira na nacionalnu pripadnost. Već 22 godine radim u školi u Irigu kao vjeroučitelj i trudim se zadržati tu djecu. Obilazim ih u župi i filijalama, nosim im darove, a često sam s njima i na maturskim zabavama«, navodi naš sugovornik i dodaje da je stanovništvo danas izmiješano, a česti posjetitelji crkve su i turisti koji u Vrdnik dolaze iz udaljenijih gradova Srbije.

Procvat turizma

Od nekadašnjeg rudnika uglja, Vrdnik je danas postao popularno turističko mjesto. Posebno su značajne termomineralne vode. Ovaj izvor otkriven je 1953. godine. Danas se tu nalazi banja Vrdnik sa šest bazena smještenih u blizini termalnih izvora temperature od 32 stupnja Celzija, zatim hotel *Premier Aqva*, a tu su i kulturno-povijesni spomenici, utvrđenje Vrdnička kula i najnovije Fruške terme. Posljednjih godina sve je više vila, apartmana i luksuznih hotela.

»U Vrdniku sam nekada radio na održavanju strojeva u radionici u rudniku, a po zanimanju sam alatničar. Moj djed i otac su također nekad radili u rudniku. Kada se rudnik zatvorio, osnovano je građevinsko poduzeće čiji su radnici išli raditi po bivšoj Jugoslaviji gdje su se otvarala nova okna. Njima sam se i ja priključio. Radio sam u Krivoj Palanki, na Kosovu, a najviše vremena sam radio u Boru gdje sam i nastradao upravo na dan svete Bar-

bare, 4. prosinca. Kada sam se vratio u Vrdnik sreo sam župnika Zmaića i ponudio sam se da održavam crkvu. Danas se u ovom mjestu puno toga promijenilo na bolje. Turizam je procvjetao, dolaze nam brojni turisti, ima puno zaposlenih u ugostiteljskim objektima i hotelima, a otvorene su i tri tvornice«, kaže **Zvonko Šarić**, zvonar iz Vrdnika.

Život na ranču

Punog nas je srca primila u svoje kućanstvo **Radmila Skoverne**. U Vrdnik je došla iz Crne Gore 2005. godine. Tada je odlučila udati se za sada pokojnog **Josipa**, rođenog Vrdničanina.

»Sreli smo se sasvim slučajno u Crnoj Gori. Nikada do tada nisam izlazila iz svoje zemlje i nisam znala gdje je Vrdnik. Najprije smo živjeli kod njegove majke, a kasnije smo kupili svoj ranč, *ladu nivu* i počeli praviti vikendicu i prateću infrastrukturu. Kada sam došla, na mene je najveći dojam ostavio trenutak kada me je suprug upoznao sa župnikom na misi u katoličkoj crkvi. Prihvatio me svim srcem. Suprug se puno družio s njim i svake druge nedjelje dolazio je kod nas na ručak. Tu tradiciju sam nastavila i poslije smrti supruga i župnik mi je velika podrška u svemu«, kaže Radmila i dodaje da se priviknula na život u Srijemu i da poštuje sve ljude koji u njemu žive.

»Poslije suprugove smrti nastavila sam se baviti poslom koje sam s njim radila, uzgajati voće i peći rakiju. Nekada je to bilo po 700 litara prepečenice. Nijedan posao mi nije stran i nije mi teško. Rakiju prodajem, a nekada smo držali i koze, ovce, patke, piliće, čurke, jagnjad i jarad. Domaćinstvo sam razradila i našla sebe na ovom ranču. Drago mi je što sam došla ovdje, prilagodila se novom načinu života i što sam upoznala pravoga čovjeka«, kaže na kraju razgovora naša sugovornica.

S. D.

Prirodna ponuda

Eko centar *Karapandža*

Eko centar Karapandža nalazi se na obali Bajskog kanala, neposredno uz vikend naselje Kendija, 12 kilometara od Bezdana, 30 od Sombora, 115 od Novog Sada i 205 kilometara od Beograda. Ime je dobio po istoimenoj šumi Karapandža koja se prostire i u susjednoj Mađarskoj. Broj posjetitelja svake godine je sve veći, a ono što je brojalo cijelu prošlogodišnju sezonu, ove je premašeno već u prva dva mjeseca

Više puta do sada sam pisala o akcijama koje su se odvijale u Eko centru *Karapandža* i bio je česta odrednica u mojim tekstovima, ali je došlo vrijeme predstaviti ga i opisati kao značajnu referentnu točku naše Vojvodine i šire. Zapravo, ideja teksta je predstaviti sve ono što Eko centar *Karapandža* jeste i što ima za ponuditi njegovim posjetiteljima.

Mistična crna vještica

Kako bismo bolje razumjeli ponudu eko centra, nastalog u srcu zaštićenog područja, čitateljima moramo približiti cijelo područje. Staništa zaštićenog područja su barsko-močvarna, šumska, livadska, slatine i vodena staništa. Specifičnost ovog područja ogleda se upravo u mozaiku različitih staništa, pa se u svakom dijelu rezervata mogu pronaći svi navedeni tipovi staništa, kako se međusobno isprepliću. Tako se hodajući prolazi iz šume u baru, pa močvaru, pa opet u šumu, pa livadu, a kroz sve njih protežu

se kanali i dunavci. Kad svemu tome pridodate i čudnovate stanovnike, dobivate doista bajkovite prizore i ugođaje te vam je puno jasnije zašto ovaj kraj često nazivaju Europskom Amazonom.

Kada spominjemo stanovnike Specijalnog rezervata prirode *Gornje Podunavlje*, na čijem se krajnjem sjeveru nalazi Eko centar *Karapandža*, najvažnije je spomenuti dvije iznimno rijetke i ugrožene vrste, orla bjelorepana i crnu rodu. Sami počeci zaštite ovog područja započeli su kada je ono prepoznato kao važno stanište za ove dvije vrste. Naravno, jedan od pravih simbola *Gornjeg Podunavlja*, a ujedno i najistaknutiji predstavnik, svakako je europski jelen.

Eko centar *Karapandža* nalazi se na obali Bajskog kanala, neposredno uz vikend naselje Kendija, 12 kilometara od Bezdana, 30 od Sombora, 115 od Novog Sada i 205 kilometara od Beograda. Ime je dobio po istoimenoj šumi Karapandža koja se prostire i u susjednoj Mađarskoj.

»Legenda kaže da su za ovo ime zaslužni Turci. Narod koji je živio na ovim prostorima bio je malobrojan i teško se mogao obraniti od brojne turske vojske koja je nemilosrdno osvajala. Dosjetili su se prurušiti i kricima preplašiti tursku vojsku. Turci su se jako uplašili i rekli su da ovdje ima crna vještica, koju su zvali Karapandža (crna vještica)«, rekla je **Biljana Latić**, diplomirana profesorica biologije, koja radi u JP *Vojvodinašume* kao referentica zaštićenog područja i zaštite životnog okoliša.

Šumska ljepotica

Eko centar *Karapandža* nastao je prije osam godina na temeljima nekadašnje lugarnice stare preko 150 godina. Cijeli projekt rađen je u fazama. Posljednje su izgrađene eko učionica i osmatračnica, dok je dio koji predstavlja centar za posjetitelje obnovljena lugarnica, koja je nekada služila za smještaj lugara koji su u njoj živjeli i brinuli se o tom dijelu šume. Na mjestu same lugarnice danas se nalazi dvorana za sastanke, radionice, seminare i mini kuhinja.

»Eko centar kao centar za posjetitelje nastao je u sklopu ideje širenja edukacije o zaštiti prirode i zaštićenog područja. U početku su nam ciljna skupina bila samo djeca školske dobi i to samo u obliku grupnih i organiziranih posjeta. Međutim, uskoro su se za posjete zainteresirale i druge grupe, a broj posjetitelja svake godine je rastao. U vrijeme epidemije korone nije bilo grupnih posjeta te smo došli na ideju da ponudu proširimo na individualne posjete bez najave, uz radno vrijeme Eko centra, gdje posjetitelji mogu šetati bez pratnje vodiča, po šetnim stazama različitih dužina, unajmiti bicikle, kanue ili se provozati katamaranom. Grupama, posebno kada su u pitanju učeničke ekskurzije, promoviramo cijeli koncept eko centra kao škole u prirodi. Kreirani su posebno osmišljeni jednodnevni izleti u kojima djeca kroz igru, trčanje i razne izazove upoznaju prirodu oko sebe. Pokazalo se da su ovakvi izleti zanimljivi i malo starijoj djeci i odraslima, pa sadržaje prilagođavamo najavljenim grupama«, pojasnila je Biljana Latić.

»Danas Eko centar *Karapandža* radi vikendom (petak, subota i nedjelja), od 10 do 18 sati. Naravno, otvoreni smo za grupne najave i izvan ovih termina, ali za to nas trebate nazvati i dogovoriti termin«, ističe Biljana i dodaje da je broj posjetitelja svake godine sve veći. Ono što je brojalo cijelu prošlogodišnju sezonu, ove je premašeno već u prva dva mjeseca.

Period od sredine osmog do sredine devetog mjeseca je period rike jelena, odnosno njihovog parenja. Mužjaci dolaze na rikališta i u zoru i sumrak riču na košute. Mužjakovo rikanje zapravo je samo ljubavna ponuda, a košute biraju s kim će nastaviti vrstu. Jelen je spolno zreo od druge, ali tek sa sedam godina dobiva priliku formirati svoj »harem« u kojem su obično dvije ili tri košute. Tada postaje dovoljno jak, a njegovi rogovi dovoljno dugi. Borbe mužjaka za naklonost košuta ponekad mogu imati koban završetak. Svatko tko je jednom čuo riku jelena složit će se da je to najupečatljiviji i najglasniji ljubavni zov u našim šumama, koji na svakog pravog ljubitelja prirode ostavlja upečatljiv dojam.

Bogata ponuda

Kada govorimo o individualnim posjetima, Eko centar *Karapandža* nudi niz aktivnosti ovisno o vrsti kretanja. Lagana šetnja markiranom poučnom stazom pogodna je za sve dobne skupine, kao i za sve razine kondicije. Pješačka staza je kružna, završava u Eko centru i traje do dva sata. Opremljena je informativnim pločama, vidikovcima i odmorem.

Za posjetitelje koji vole dinamičnije ture, Eko centar nudi mogućnost iznajmljivanja bicikala. Nešto što se pokazalo kao omiljeno među posjetiteljima u vrućim ljetnim danima je upoznavanje Rezervata vode. Tu je organizirana vožnja katamaranom Bajskim kanalom, koja traje sat vremena i uključuje vožnju od uređenog pristaništa Eko centra do velike plaže u Beregu i nazad. Tu istu dionicu ili bilo koju drugu, možete prijeći sami ako unajmite kanu i krenete u samostalnu avanturu. Svi oni koji su probali, nisu krili svoje dojmove da su tek kad su vidjeli prirodu i s kopna i s vode, imali potpuni doživljaj i sliku.

Za sve posjetitelje koji žele provesti cijeli dan u Eko centru, osim navedenih aktivnosti, postoji mogućnost samostalnog pripremanja hrane, roštilja ili kuhanja u kotliću, uz mogućnost iznajmljivanja svih potrebnih stvari.

»Uz aktivnosti u Eko centru *Karapandža* razvijamo i negujemo suradnju s lokalnim zajednicama te educiramo djecu i odrasle sudjelovanjem u raznim događanjima, promičući rezervat. Tako smo pripremili i sadržaje za sudjelovanje na *Bodrog festu*, pa će svi zainteresirani moći dobiti informacije o svemu što ih zanima. Na štandu ćemo rezervat i našu turističku ponudu približiti gostima na zanimljiv način kroz edukativni kviz i edukativnu radionicu za najmlađe, a pobjednici će moći uživati u Eko centru *Karapandža*«, rekla nam je Biljana Latić.

Gorana Koporan

Naši gospodarstvenici (CXI.)

Kineska urma iz Monoštora

Zasad kineske urine Dejana Kovača u sistemu je organske proizvodnje. Osim plodova prodaje i sadnice i s njegovim sadnicama Koreanci su u Srbiji zasnovali svoj zasad kineske urine

U Monoštoru je prije 12 godina podignut prvi zasad kineske urine – žižule. Ovu i danas na ovim prostorima rijetku biljku zasadio je **Dejan Kovač**. Po struci je bravar, to je posao kojim se i danas bavi, ali je uz to registrirao i zasad kineske urine. Uvijek se u životu trudio uz glavni posao imati još neki dodatni prihod, više od 10 godina to je kineska urma. Jeste kineska urma bila nešto novo i neobično, ali nije se Dejan tek tako odlučio na zasad ovog voća. Iz hobija je sadio razne vrste, ali samo po nekoliko stabala. Sve dok nije pretražujući internet naišao na kinesku urmu – žižulu, koja mu se učinila interesantnom, pa je odlučio zasaditi ovu neobičnu voćku. »Njena iznimna ljekovitost, otpornost na visoke i niske temperature, skromna zahtjevnost što se tiče strukture zemljišta gdje je zasaditi, relativno lako održavanje te mogućnost uporabe u razne svrhe potaknuli se me da razmišljam o njenoj sadnji. Saznanje da je ova biljka stara četiri tisuće godina i da u njenoj postojbini postoje znanstveno dokazano stabla stara i tisuću trista godina, da je žižula kao biljka i njen plod rijetkost na ovim prostorima, a u SAD-u je hit, učvrstilo je moju odluku da je žižula dobar izbor«, kaže Dejan.

Certificirana organska proizvodnja

Traganje za žižulom nije bilo lako, ali za Dejana to nije bio razlog za odustajanje. Internet mu je na početku bio, a i sada je najveći izvor informacija vezanih za žižulu. »Počeo sam prije dvanaest godina sa 140 sadnica koje sam kupio

u Sloveniji. Cijena nije bila mala i prve sadnice su koštale 17 eura po komadu. Danas je cijena jedne sadnice i do 40 eura. Osnovao sam poljoprivredno gospodarstvo i već na početku ideja mi je bila dobiti certifikat organske proizvodnje, što sam i uspio«, priča Dejan.

Prije samog dobivanja certifikata tri godine Dejanovi zasadi bili su pod nadzorom nadležnih tijela. No, ni tu nije kraj priče sa certifikatom, jer treba dobiveni certifikat svake godine obnavljati, što znači da se njegova proizvodnja kontinuirano prati i kontrolira.

Na pitanje koliko je u stvari bio spreman za žižulu, Dejan šireći ruke objašnjava da je sa sadašnje pozicije očigledno bio spreman na izazov. Po kupovini sadnica i njihovoj sadnji sve ostalo što je dolazilo rješavao je u hodu. Po njemu žižula nije zahtjevnija ni što se tiče sadnje, a ni održavanja te tu i nije imao problema. Prvi problemi su mu se pojavili nakon tri godine kada je došao prvi ozbiljan rod. »Naravno problemi se uvijek pojave kada ih najmanje želimo, a to je ovdje bio trenutak kada je bilo potrebno prodati ubranu žižulu. Rodila je kao što smo svi željeli, od nje sam mogao praviti rakiju, pekmez, džem, čaj..... no meni je bio potreban novac da bi počeo vraćati uloženo. I tu mi se sreća osmjehnula pa sam svu žižulu koja nije pretvorena u rakiju prodao u Beograd. Za Kineze koji žive i rade u Beogradu čak nije bilo ni dovoljno«, kaže Dejan. Proizvodnju je širio, ali više proizvoda značilo je i nove poteškoće s prodajom, koju je usložnjavala udaljenost tržišta. »Pravi pomak kod plasiranja proizvoda desio se nakon posjete novinara **Bore Otića** i mog pojavljivanja u emisiji *Petkazanje*«, kaže ovaj proizvođač neobičnog voća.

S jednog stabla do 50 kilograma

Žižula ima kratku vegetaciju, cvjeta u svibnju i lipnju. Bolje plodove donosi raniji cvijet. Sezona berbe počinje u rujnu i traje do sredine listopada, a bere se svaka tri dana. U prosjeku jedno stablo daje 35 do 50 kilograma ploda. Žižula ima okus jabuke, a plod dostiže veličinu omanjeg jajeta. Još jedna dobra osobina žižule je da kad izgubi sočnost i osuši se, ostaje jestiva pa se čak može reći da je u tom obliku specijalitet. Biljka nije podložna napadima štetočina i kukaca ili biljnih bolesti, ali zato zasadi mogu stradati od olujnog nevremena i tuče. Stabla je potrebno orezivati i to se može raditi i kada je biljka zelena ili tijekom zime.

»Prodajem i plodove i sadnice. Prošle godine kod mene su sadnice kupili Koreanci koji su u Srbiji podigli zasadi. Žižula se sadi u jesensko vrijeme, a iz iskustva mogu kazati da je najbolje zasaditi sadnicu koja je dostigla visinu od dva metra, što znači da je već dobro razvijena. Takve sadnice i prodajem«, kaže Dejan.

Što se tiče planova za budućnost, uz osmijeh kaže da mu je kao prvo želja rasteretiti u sve zahtjevnijim poslovima berbe svoje najbolje berače koji su mu i inače najveća potpora u ovom poslu – suprugu **Ines** i kćeri **Saru**, **Ivu** i **Srnu**. Želi povećati površinu zasada i usavršiti ne samo proces gajenja žižule, već i stvaranje novih oblika proizvoda od žižule za što ima ideje koje su veoma realne te i na taj način brendirati u više oblika svoj proizvod na tržištu.

Željko Šeremešić

Mikini dani

BEREG – HKPD *Silvije strahimir Kranjčević* organizira festival tambure i folklora – *Mikine dane* kojim će ova hrvatska udruga ujedno proslaviti i 95. obljetnicu postojanja, u nedjelju, 28. kolovoza, na *Litnje pozornice* u Berek, s početkom u 19 sati.

Izložba Lica Bačke u Somboru

SOMBOR – Izložba fotografija *Lica Bačke* poznatog subotičkog fotografa **Augustina Juriga** bit će otvorena u Gradskom muzeju u Somboru, u četvrtak, 1. rujna, u 19 sati. Izložba će se moći pogledati do 15. rujna.

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata ovu je izložbu umjetničkih fotografija do sada predstavio publici u više mjesta u Bačkoj te susjednoj Mađarskoj, a sada će četrdesetak fotografija portreta, nastalih u proteklih par desetljeća diljem Bačke, biti predstavljeno i u Somboru. Juriga je dugogodišnji suradnik somborskog Gradskog muzeja koji pamti njegovo fotografiranje stapskih ambara, fotografije i angažiranost oko izložbe *Stara arhitektura Sombora*, njegov rad na fotografijama za sadašnju muzejsku stalnu postavku..., izložbu *Lica Lahorea*.

14. Saziv međunarodne likovne kolonije Ivan Gundić Ćiso – Dalmata

KUPUSINA – Četnaesti saziv međunarodne likovne kolonije *Ivan Gundić Ćiso – Dalmata* bit će održan 24. rujna, u Lovačkom domu u Kupusini, s početkom u 9 sati.

Povjerenstvo za dodjelu nagrade »Emerik Pavić«

Temeljem članka 32. Statuta Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i članka 5. Pravilnika o nagradi »Emerik Pavić« broj 9 - 2/2012 od 3. rujna 2012. godine, ravnatelj Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata **Tomislav Žigmanov**, prof. filozofije, dana 22. kolovoza 2022. godine, donio je Odluku o imenovanju članova Povjerenstva za dodjelu nagrade »Emerik Pavić« za najbolju knjigu godine u 2021. godini u sastavu: **Ljubica Vuković Dulić**, dipl. povjesničarka i povjesničarka umjetnosti, predsjednica, **Klara Dulić Ševčić**, master profesorica jezika i književnosti, članica i **Davor Bašić Palković**, urednik kulturne rubrike u tjedniku *Hrvatska riječ*, član.

Knjiška produkcija Hrvata u Vojvodini u 2021. godini broji 31 naslov, čiji su autori vojvođanski Hrvati. Podsje-

timo, nagradu za najbolju knjigu godine, koja nosi ime središnje osobe hrvatske književnosti, znanosti i publicistike iz 18. stoljeća **Emerika Pavića**, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata ustanovio je 2012. godine, u cilju pospješivanja sustavnoga pristupa valorizaciji aktualne knjiške produkcije među Hrvatima u Vojvodini. Nagrada »Emerik Pavić« za najbolju knjigu 2021. godine bit će svečano uručena u listopadu 2022. u okviru književne manifestacije *Dani hrvatske knjige i riječi*. Osim diplome i plakete, nagrada će imati i svoj novčani iznos.

Poziv za sudjelovanje na Festivalu tradicijskog pjevanja

HKC *Bunjevačko kolo* iz Subotice poziva sve amaterske pjevačke skupine koje njeguju tradicijsku pjesmu da se prijave za sudjelovanje na V. međunarodnom festivalu tradicijskog pjevanja koji će biti održan u HKC-u u Subotici, 15. listopada 2022. (subota). Skupine mogu biti: ženske, muške ili mješovite i predstavljaju se s po dvije pjesme. Festival je natjecateljskog karaktera, u sastavu tročlanog stručnog žirija, koji dodjeljuje nagrade i specijalna priznanja. Zainteresirani se mogu javiti putem e-mail adrese na hkcunjevacokolo@yahoo.com ili na senkahorvat@yahoo.com, a rok za prijavu je do 25. IX. 2022. godine. Organizacijski odbor festivala zadržava pravo odlučivanja o izboru prijavljenih pjevačkih skupina.

IV. smotra Sto pjevača

IVANOVAC – Katoličko glazbeno društvo sv. *Cecilija* i Muška pjevačka skupina *Baje* organiziraju četvrtu smotru *Sto pjevača*, koja će biti održana sutra (subota, 27. ko-

lovoza), u Ivanovcu, s početkom u 19 sati. Na ovoj će manifestaciji, među ostalima, nastupiti KUDH *Bodrog* iz Monoštora.

U zabavnom dijelu programa nastupit će Tamburaški sastav *Ravnica*.

O pravopisu u subotičkim školama

20. kolovoza 1921. – *Subotičke novine* pišu da je na Veliku Gospojinu blagoslovljena crkva na Bikovu u prisustvu velikog broja naroda. Među uglednicima su bili narodni zastupnici **Vranje Sudarević** i **Blaško Rajić**, bivši veliki župan **Stipan Matijević**, odvjetnici **Babijan Malagurski** i **Joso Prčić**, te ostali. Salaši su bili puni gostiju i u svadbenom raspoloženju. Predvečer je bilo veliko narodno veselje.

21. kolovoza 1953. – *Hrvatska riječ* piše da se prije nekoliko tjedana sastao »jedan širi krug Hrvata, kulturnih i javnih radnika, koji su u sklopu drugih pitanja društvenog i kulturnog života« raspravljali oko toga koji pravopis upotrebljavati u subotičkim školama: **Belićev** (srpski) ili **Boranićev** (hrvatski). Ovi intelektualci su između sebe

23. kolovoza 1940. – *Obzor* donosi nekrolog o **Isi Velikanoviću**, koji je poslije duge i teške bolesti umro u Zagrebu 21. kolovoza. »Današnja hrvatska književnost, pogotovo prevodilačka izgubila je u Isi Velikanoviću jednoga od najznatnijih svojih predstavnika«, zaključuje list.

24. kolovoza 1920. – *Neven* piše o Franjevačkom samostanu sv. Mihovila u Subotici: »Za vreme rata i prije ratovi su prednjačili u gonjenju Bunjevaca, u crkvi svakom zgodom su Madžarima dali prednost a bunjevačke pravice malo po malo su zapostavljali, i kada su se pobožni bunjevci tužili sadanjem tužnom Bunjevcu Gvardijanu **Josipu Rukavini** da to nije pravo, ako se bunjevačka služba božja tarma. Na što mu gvardijan uzrujano odvrati: »Vi ste bundžije i kao takove predat ću vas sudu, ako nećete čuti. A kada smo jednom drugom prigodom prošli od istoga gvardijana da nam izašlje jednog bunjevačkog fratra za kateketu, a on nam odvrati, da će nam poslat Madžara, al Bunjevca ne«.

izabrali jednu komisiju, koja je dobila zadatak da ispita mogućnost izvođenja nastave u nekim školama na hrvatskom jeziku. Formirana je i posebna komisija za prikupljanje materijala iz povijesti Hrvata-Bunjevaca, koja bi se obrađivala u okviru nacionalne povijesti. Člankopisac zapaža: »Već sada se oko ovoga pitanja daju razni komentari, vrlo štetni i opasni jer dovode do raspirivanja šovinizma kako srpskog tako i hrvatskog«.

22. kolovoza 1925. – *Hrvatske novine* pišu da je starješinstvo jugoslavenske franjevačke redodržave premjestilo iz subotičkog samostana o. **Diniška Andrašeca**, vrsnoga hrvatskog govornika i ispovjednika, organizatora pjesme, u Varaždin za gimnazijskog profesora, a o. **Gotharda Goričanca**, doktora teologije, u Čakovac, za profesora vjeronauke na učiteljskoj školi. U Suboticu je premješten sa slovenskog Klanjca o. **Valerije Sklepin**.

25. kolovoza 1906. – *Frušskogorac* piše da je odbor za gradnju Hrvatskog doma u Rumi razaslao »ovih dana« sabirne arke diljem Hrvatske na adrese svih hrvatskih i srpskih kulturnih društava s nadom da će njegova stvar naići na »svestrani materijalni i moralni odziv«.

26. kolovoza 1945. – *Hrvatska riječ* u svom uvodniku objašnjava zašto se list koji je pokrenut kao *Slobodna Vojvodina* u Novom Sadu od sada pojavljuje pod imenom *Hrvatska riječ*. Zbog jednakog imena sa srpskom *Slobodnom Vojvodinom* »dolazilo je često do zabuna i nerazumjevanja kod čitalaca«. Osim toga, promjena naslova je učinjena kao »još jedan korak naprijed u jačanju bratstva i jedinstva na djelu«. List obećava da će biti »zaista riječ Hrvata u Vojvodini, riječ svjesnih rodoljuba učesnika u obnovi, izgradnji i obrani Demokratske federativne republikanske Jugoslavije koju su stvorili i koju će održati i razvijati svi njezini narodi, među kojima Hrvati zauzimaju ugledno mjesto«.

Promocija knjige prim. dr. Marka Sentea *Otrgnuto od zaborava – Naši liječnici*

Subotički liječnici SAČUVANI OD ZABORAVA

Ivana Petrekanić Sič, Stevan Mačković, Stipan Stantić i dr. Marko Sente

To su ljudi koji su obilježili i moj, a i život grada, koji su svojim radom pridonijeli ne samo medicinskoj struci, već i razvoju Subotice. Pridonijeli su i tome da i geografija izgleda ovako kako izgleda, jer su se angažirali tijekom prisajedinjenja Vojvodine Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Zbog svega toga bilo bi nepravедno da budu zaboravljeni, a bili bi zaboravljeni i jesu zaboravljeni na neki način, jer ni ja za neke od njih nisam uopće čuo, istaknuo je dr. Marko Sente

Najnovija knjiga subotičkog liječnika, otorinolaringologa, prim. dr. **Marka Sentea** *Otrgnuto od zaborava – Naši liječnici* predstavljena je u petak, 19. kolovoza, u čitaonici Gradske knjižnice Subotica. Promociji je nazočio veliki broj, prije svega poštovatelja ovog »našeg liječnika«, a također i ljubitelja povijesti odnosno medicine, te onih koji vole pročitati monografiju neke više ili manje poznate ličnosti koja je dala doprinos kako svojoj struci, tako i drugim područjima društveno-političkog života zajednice.

Od poznatih do zaboravljenih imena

Nakon knjige objavljene 1997. godine, koju je dr. Sente posvetio povijesti otorinolaringologije u Subotici, i u ovoj on prožima povijest i medicinu, no ovoga puta to čini kroz

biografije 22 liječnika, gotovo svih podrijetlom bunjevačkih Hrvata, od kojih je 21 rođen u Subotici ili njezinoj okolini. To ju čini jedinstvenom i posebno vrijednom, jer je o tek nekolicini njih pisao jedino prim. dr. **Emil Libman** u svojoj knjizi *Istaknuti lekari Subotice (1792-1992)*.

Dr. Sente ovom je prigodom rekao kako su ga povijest kao takva, a i biografije liječnika interesirali i prije ove knjige, ali izravan motiv za njeno nastajanje bila je monografija koju je 2009. izdala Vojvođanska medicinska akademija, u kojoj su objavljene biografije jednog broja vojvođanskih liječnika, pripadnika neke od nacionalnih manjina, ali su izostali oni podrijetlom Bunjevci Hrvati. Ovom je knjigom, ističe, želio nadopuniti to što je propušteno.

»U njoj su se našla konkretno ova 22 liječnika samo iz razloga jer sam njihove biografije prvo uspio završiti, a podatke sam prikupljao tijekom tri-četiri godine. Ima ih još oko 40 za koje sam u međuvremenu saznao, a nekoliko njih je izostalo iz ove monografije jer ih je već dijelom obradio dr. Emil Libman, poput dr. **Remeša**, dr. **Pejčića**, dr. **Fabijana Skenderovića**. Tu su biografije primjerice dr. **Josipa Antunovića** o kome ništa nisam znao dok nisam počeo raditi na ovoj knjizi, potom dr. **Vranje Sudarevića** koji je bio gradonačelnik Subotice, a tu su i liječnici koje sam osobno poznao, poput dr. **Antuna Mačkovića**, koji je bio moj prvi šef, jedna divna osoba, te dr. **Ruže Mačković** koja više nikog nema u Subotici. To su ljudi koji su obilježili i moj, a i život grada, koji su svojim radom pridonijeli ne samo medicinskoj struci, već i razvoju Subotice. Pridonijeli su i tome da i geografija izgleda ovako kako izgleda, jer su se neki od njih angažirali tijekom prisajedinjenja Vojvodine Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Zbog svega toga bilo bi nepravедno da

budu zaboravljeni, a bili bi zaboravljeni i jesu zaboravljeni na neki način, jer ni ja za neke od njih nisam uopće čuo, primjerice za dr. **Belu Ostrogonca**, dr. **Josipa Čovića**. Izdvojio bih jedno prekrasno sjećanje pokojnog povjesničara umjetnosti **Bele Durancija** o dr. **Gezi Kubatoviću**, koji je bio fantastičan liječnik opće prakse u Đurđinu, a rodnom iz Gornjeg Tavankuta. To bi bilo zaista šteta da nije sačuvano, bez obzira što je to Durancijevo osobno iskustvo, osobni doživljaj», rekao je autor knjige, dodajući kako nije želio dati nikakav stručni sud o njihovom značaju i radu, već samo prikupiti što više podataka o njima kako bi bili sačuvani, jer za neke, koji nemaju pretke, to nitko ne bi mogao učiniti.

Budući da ima dosta liječnika o kojima do sada još ništa nije napisano, najavio je pisanje i druge, a vjerojatno i treće knjige.

Foto: Ivan Ivković Ivandekić

Urednica ove monografije **Ivana Petrekanić Sič** rekla je kako čitanjem knjige bogate arhivskom građom, pisanim dokumentima koje je dr. Sente nalazio u Povijesnom arhivu Subotica, arhivu subotičke Gradske bolnice, starom tisku (*Neven*, *Subotička Danica*, *Bácskai Hírlap* i dr.), zahvaljujući sjećanjima najbližih srodnika, te velikom broju fotografija najvećim dijelom iz obiteljskih albuma, čitatelj ne samo da dobiva sliku privatnog i profesionalnog života ovih liječnika koji su živjeli i radili koncem XIX. i tijekom XX. stoljeća, već će, čitajući biografije prije svega onih koji su živjeli u ranijem razdoblju, možda biti i iznenađeni njihovom ulogom i važnošću u društvenom-političkom životu ovdašnje hrvatske zajednice.

»Njezin glavni naslov – *Naši liječnici*, govori nam ne samo o tome da su to liječnici koji su u proteklom razdoblju liječili naše pretke, a neki od njih i nas, već su to u najvećem broju rodnom bunjevački Hrvati, koji su se školovali ili djelovali na ovim ili na prostorima Republike Hrvatske. I zato su liječnici, kao što je i naš liječnik dr. Marko Sente«, istaknula je ona.

Doprinos struci i drugim poljima

Svoj doprinos nastanku ove knjige, kao recenzent, dao je ravnatelj Povijesnog arhiva Subotica **Stevan Mačković**, zahvaljujući kojem je dr. Marko Sente imao pristup arhivskoj građi.

»Doktor Sente, da bi napisao ovu knjigu, morao se upustiti u arhivska istraživanja. U subotičkom Povijesnom arhivu je pronašao značajne i dragocjene podatke, no kada se opisuju osobe odnosno značajne ličnosti, nezaobilazni izvor za prikupljanje podataka mora biti i nekakva porodična arhiva, ono što svaka obitelj čuva samo za sebe i upravo je to primijenio i u svojoj knjizi. Nije tu samo riječ o ilustracijama, već i o brojnim podacima te opisima nekakvih unutarobiteljskih relacija koje mogu znati samo njezini članovi.

Ova knjiga ne daje samo profesionalne biografije, već pokušava objasniti kakva je bila njihova uloga i značaj u nekakvom širem društvenom okviru. Puno toga se može saznati čitajući ovo djelo, o ljudima, o okružju u kojem su živjeli i djelovali, ali nas podsjeća i na neke procese koji su započeli još polovinom XIX. stoljeća, nastavili se u XX. i traju do dan danas. U prvom redu ovdje mislim na nekakve demografske pokazatelje. Kod ovih se liječnika može zapaziti da su se mnogi školovali u Hrvatskoj, većinom u Zagrebu, mnogi su otišli u Hrvatsku i to je nešto što je prisutno i danas, sve više mladih odlazi«, naveo je Mačković.

Knjiga *Otrgnuto od zaborava – Naši liječnici* tiskana je u nakladi Matice hrvatske Subotica, a na promociji se nazočnima obratio i njezin predsjednik **Stipan Stantić**.

»Suradnja s doktorom Senteom započela je još ranije, objavom njegovih tekstova u časopisu *Klasje naših ravni*, a svi ti tekstovi, uz još neke, sada se nalaze i u ovoj knjizi. Za Maticu hrvatsku Subotica ova knjiga je samo vrhunac projekta zvanog *Otrgnuto od zaborava*, a o značaju samo da kažem – sve što nije zapisano, kao da se nije ni dogodilo, kao da nije ni postojalo. Neki će reći postoji kolektivno pamćenje, da, ali postoji i kolektivno zaboravljanje. Predlažem i drugim, a osobito mlađima da počnu prikupljati podatke, dokumente i o drugim kulturnim djelatnicima, kako bi jednom i o njima mogli objaviti knjigu poput ove.«

Početak i kraj književne večeri glazbeno su upotpunili članovi tamburaškog orkestra Hrvatske glazbene udruge *Festival bunjevački pisama* (čiji je dr. Marko Sente predsjednik), pod ravnanjem profesorice **Mire Temunović**.

Na koncu su zainteresirani posjetitelji knjigu dobili bez naknade, a oni koji su propustili ovu priliku, a žele je imati u svojoj privatnoj knjižnici, mogu je kupiti u subotičkoj knjižari *Danilo Kiš* po cijeni od 1.500 dinara.

H. R.

Tamburaška filharmonija u Novom Sadu

Povijest pisana notama

Vrhunac jubilarnog 15. *Tamburica Festa* završio je gala koncertom *Tamburaške filharmonije* u kojem su sudjelovali tamburaši, njih oko 170 iz 11 zemalja regije (Srbija, Rumunjska, Mađarska, Austrija, Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Italija, Bugarska i Makedonija), deset udaraljki iz simfonijskog orkestra i mješoviti višeglasni zbor s oko 50 članova. Uz sve njih, na novosadskom Trgu slobode, 21. kolovoza, nastupili su i solisti: virtuoz na tamburi **Branko Jovanović Bako**, regionalna pop zvijezda **Kaliopi**, solistica na trubi **Daniela Veselinović**, **Dragana Kuzmanović** na harmonici i talijanski tenor **Mattia Zanatta**. Koncertom su ravnali, vrhunski poznavatelji tamburaške glazbe domaćin **Zoran Mulić**, **Siniša Leopold** iz Hrvatske, te **Gregor Zagorc** iz Slovenije koji su koncert ocijenili impresivnim.

Na programu se se našle poznate svjetske klasične kompozicije, poput *Seviljskog brijača*, *Igre sabljama*, *Bolera*... kao i kompozicije pisane za tamburaške orkestre.

»Nakon više od 40 godina umjetničkog rada prvi put sam sudionik veoma zahtjevnog koncepta koji će se pamtiti po mnogo čemu. Najviše je profitirala tamburica koja je dokazala da je instrument neslučenih i nesagledivih mogućnosti«, rekao je za *Novosti.rs* dirigent Siniša Leopold, dok je dirigent iz Slovenije Gregor Zagorc istaknuo kako je svim sudionicima bila čast sudjelovati u ovome projektu koji je postao dijelom povijesti. Dirigent i kompozitor Zoran Mulić je rekao kako je ovo bila pobjeda simfonizma u tamburaškoj muzici. »Potpuno nova estetika i više nema nazad. Svaka nova pjesma tražit će apsolutne umjetničke vrijednosti. Jedino je to put ozdravljenja, tražiti suštinu u ljepoti i dobroti«, naglasio je Mulić.

Na ovome koncertu sudjelovali su i članovi Hrvatske glazbene udruge *Festival bunjevački pisama*. »Odzvali smo se na poziv **Jovana Joce Adamova**, koji je idejni tvorac ove *Tamburaške filharmonije* i danas nakon i ovoga iskustva mogu reći da nam je bila čast svirati i muzicirati. Koliko djeci i njihovim roditeljima, toliko i meni osobno, budući da proteklih 15 godina nisam aktivni izvođač. Svi ovi dirigenti jako dobro znaju svoj posao i uspjeli su na sve nas prenijeti emocije. Kada su se upalila svjetla pozornice i proradio onaj tamburaški ponos, sve je išlo s osmijehom na licu. Kompletan koncert je bio izuzetno veliki naboj emocija. Zaista iskustvo za pamćenje«, rekla je za naš tjednik profesorica tambure **Mira Temunović** koja je svirala na ovome koncertu skupa s još devetero članova HGU *Festival bunjevački pisama*. Iako su se u ovu priču uključili nešto kasnije od drugih, imali su 20 dana navježbati 16 ozbiljnih kompozicija, što je po riječima Mire Temunović zahtijevalo ozbiljan rad, te su tako svakodnevno imali probe po dva-tri sata. »Moram istaknuti kako su mladi ovaj projekt zaista ozbiljno shvatili i posvećeno radili. S ponosom mogu reći da smo uživali«, kaže Temunović.

Ovome koncertu prethodilo je i četiri večeri *Tamburica Festa* na kojima je premijerno prikazan dokumentarni film *Zaustavite Dunav i skazaljke stare*, održana je *Revija mladih tamburaša*, kao i natjecanje orkestara iz pet zemalja i prva *Tamburaška Mondovizija* – natjecanje vokalnih solista iz 15 država, te koncerti simfonijskog orkestra *Johann Strauss* iz Austrije i Velikog tamburaškog orkestra RTV Vojvodine.

Za najbolji orkestar proglašen je tamburaški orkestar **Hrvoja Harkanovca** iz Osijeka, a članovi ovoga orkestra ponijeli su i sljedeće titule: već spomenuti Hrvoje Har-

kanovac ponio je titulu najboljeg primaša, njegov kolega **Sebastijan Kovačević** je proglašen za najboljeg basprimaša, dok je za najboljeg vokalnog solista i begešara (basista) proglašen **Matko Juriš**.

Diploma i specijalno priznanje za umjetnički izraz pripala je TS *Mlin* iz Slovenije, dok je priznanje za njegovanje tradicije dobio TO *Fermata* iz Mađarske. Nagradu za najbolju orkestarsku interpretaciju ponio je TS *Esminger* iz Mostara, dok je za najbolju solisticu izabrana **Snježana Koverha** iz Ukrajine.

S ovim koncertom podignuta je još jedna ljestvica u svijetu tamburaške glazbe. Tambura (kao instrument) je već davno dokazala svoje mogućnosti, samo ih je potrebno ponuditi široj javnosti i izvaditi ju iz *zapečka*.

Ž. V.

Foto: Klara Dujak

X ŽENSKO TRADICIJSKO ČEŠLJANJE I IZRADA OGLAVLJA I NJIHOVA PRIMJENA KROZ SUVREMENE TRENDOVE

Bač, etno kuća "Didina kuća"
Mostonga br. 3.

PROGRAM
subota, 3.9.2022.

- u prijedopodnevnom satima likovna kolonija
- 14,00 ručak
- 15,00 skup sudionika revije i kulturno-umjetničkog programa
- 16,00 skup gostiju
- 16,30 predstavljanje knjige fra Josipa Spehara "Šemija i bačka"
- mr. sc. Katarina Bušić, viša kustosica etnološkog muzeja u Zagrebu
- "Zbirka narodnih nođnji Hrvatske dijaspor"
- 19,30 Revija narodnog ruha, uglavlja i naklita.
- Revija suvremenih modela i naklita sa tradicijskim motivima
- Kulturno-umjetnički program
- Zajednička večera

SUDIONICI PROGRAMA

- KUD "Kolo", Vukovar
- Udruga "Vrijedne ruke", Vinkovci
- KUD "Mladost", Bač

DOBRODOŠLI

Završetak obnove *Marijanuma* i pastoralnog centra u Beogradu

U duhovnom jedinstvu prema potpunoj obnovi

Nakon godinu dana radova, završena je obnova katedralne crkve Beogradske nadbiskupije – Uznesenja Blažene Djevice Marije, zajedno s kompleksom zgrada u njenom okruženju. Cijeli projekt je nazvan *Marijanum* i kompleks je stavljen pod zaštitu Blažene Djevice Marije. Uz materijalnu obnovu, započela je i duhovna obnova. Od rujna prošle godine započela su vjernička okupljanja svake prve subote u mjesecu, a svakodnevno se moli za sve dobročinitelje koji svoje priloge daruju za obnovu *Marijanuma*. Svečano otvorenje i blagoslov novog obnovljenog pastoralnog centra koji će nositi ime po papi Ivanu XXIII., planirano je za 9. i 10. rujna.

Tijekom godine izvedeni su radovi na uređenju vodovodne i kanalizacijske mreže, drenaža temelja katedrale i dvorišta, sanirana je vlaga podzemnih voda u temeljima i uveden je nov sistem grijanja i hlađenja. Također, uređen je pastoralni centar s popratnim dvoranama predviđenim za edukaciju i posebne projekte pastoralnog centra.

»U dvorištu katedrale je postavljen kip pape Iva-
na XXIII., a novi mozaici patra **Marka Rupnika** bit će postavljeni na zvonik katedrale osmog dana Marijinog Uznesenja na nebo 22. rujna, kada slavimo Mariju Kraljicu neba. Ovi događaji su nam od velikog značaja. Obnovili smo pastoralni centar da bismo imali različite programe i susrete tijekom nove školske godine. Ono što je za nas još važnije jeste da će nakon sanacije objekta, uređenja cjelokupne tehničke dimenzije, struje i grijanja ovo svetište biti značajan spomenik Grada Beograda«, istaknuo je beogradski nadbiskup mons. **Stanislav Hočevar**.

Mozaici su dar Grada Beograda i oni nose poruku svim ljudima. Na mozaicima je predstavljen sveti **Ivan**

Kapistran, franjevac koji je pomogao oslobađanje Beograda.

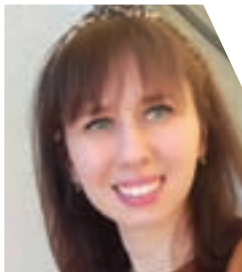
»Mozaik govori da smo svi pozvani na stalno preobražavanje nas samih. Ove godine je 60. obljetnica početka Drugog vatikanskog sabora kojeg je sazvao papa Ivan XXIII. Dok je bio apostolski nuncij u Bugarskoj i Turskoj, više je puta prenoćio u Beogradu. Njegov kip u našem dvorištu bit će dodatni poziv za nastavak obnove Drugog vatikanskog sabora koji je htio dati novo lice Crkve. Mozaik je osim duhovnog karaktera i poziv da se Katolička Crkva kao takva obnavlja. Budući da smo u Beogradu koji je most Istoka i Zapada, to je i poziv ljudima na obnovu jedinstva Crkve i jedinstva kršćanstva. Također, mozaik će biti i velika atrakcija za vjerski i opći turizam. Turistima će se omogućiti da bolje upoznaju povijest. U sklopu *Marijanuma* planiran je muzej u kojem će se sačuvati sve što je povezano s prisutnošću Katoličke Crkve na ovim prostorima«, kaže nadbiskup Hočevar.

Također dodaje da je bilo potrebno dugo vremena da se ustanova *Marijanum*, župna kuća i pastoralni centar obnove, jer su ti objekti dugi niz godina bili nacionalizirani.

»Puno vremena smo se morali boriti za denacionalizaciju. Crkvi smo morali dati novu formu. Najprije je zamišljeno da ona bude velika grobnica za francuske vojnike. Više studija je urađeno kako bi došli do novog koncepta. Drago nam je da smo uspjeli u tome zahvaljujući suradnji Zavoda za zaštitu spomenika kulture, arhitekta i patra Marka Rupnika. Najveći posao je bila sanacija sveukupne vlage na cijelom prostoru. To je puno koštalo i zahvaljujemo se Republici Srbiji i Svetoj Stolici što su nam u tome pomogli.«

Osim sanacije cjelokupne vlage, nove elektrifikacije, kanalizacije, grijanja, potpune obnove pastoralnog centra, ograde oko kipa pape Ivana XXIII., započela je i obnova župnog dvora gdje je predviđen prostor za smještaj starih i nemoćnih svećenika.

Piše: dipl. theol. Ana Hodak

Bog traži poniznost

»U prošlosti su svećenici iz raznih krajeva dolazili ovdje. Za njih moramo osigurati normalan način života u starosti. Osim toga uložili smo veliku energiju da stvorimo duhovni centar. Želimo da obnovljeno svetište, osobito kip, te mozaik 'Isusovo preobraženje na gori', budu veliki poziv svima nama da preobrazimo međusobne odnose, odnose među narodima i državama na Balkanu. Moguće je stvoriti nešto novo i to je razlog što ulažemo toliko napora«, kaže na kraju razgovora nadbiskup Hočevar.

S. D.

Bunarićko proštenje

Trodnevica, duhovna priprava za svetkovinu proštenja započela je 25. kolovoza i nastavlja se i danas (petak, 26. kolovoza), kada će se u 19 sati slaviti sveta misa.

Sutra (subota, 27. kolovoza) u 19 sati započinje pokorničko bogoslužje (prilika za svetu ispovijed), a u 20.45 je predviđena procesija sa svijećama i u 21.30 sveta misa koju će predvoditi katedralni župnik mons. **Stjepan Beretić**.

Sam dan proštenja je u nedjelju, 28. kolovoza, kada jutarnja sveta misa (dvojezična) počinje u 6.30 sati i predvodi ju preč. **Željko Šipek**. U 8 sati je misno slavlje na mađarskom, dok je na hrvatskom jeziku misa proštenja u 10 sati i predvodit će ju srijemski biskup koadjutor mons. **Fabijan Svalina**. Proštenje završava dvojezičnom svetom misom za bolesnike i djelatnike *Carita*-sa koja počinje u 16 sati.

Razrješenja i imenovanja u Srijemskoj biskupiji

Srijemski biskup koadjutor s posebnim ovlastima, mons. **Fabijan Svalina**, sagledavši pastoralne i administrativne potrebe u Biskupiji, te nakon potrebnih razgovora i savjetovanja, potpisao je kroz proteklo razdoblje dekrete o personalnim promjenama u Srijemskoj biskupiji. Ukoliko nije drugačije naznačeno u pojedinim dekretima, sva razrješenja nastupaju 31. kolovoza ove godine, a imenovanja započinju od 1. rujna.

Poniznost kao vrlina nije cijenjena u svijetu. Ponizni se smatraju nesnalažljivima, nedovoljno probitačnima, meta su iskorištavanja... Bez obzira koje druge vrline posjeduju, poniznost ljude u ovome svijetu čini manje vrijednima. Međutim, Bog na stvarnost gleda drugačije. Vrline koje cijeni svijet, pred Bogom su često nevažne, a ono što svijet smatra manom, za Boga je vrlina. Poniznost je ono što Bog gleda i što će biti važno kada se preselimo u vječnost.

Pouka o poniznosti

Isus je tijekom svoga javnog djelovanja poučavao svoje učenike kako treba živjeti da bi omiljeli Bogu. Evanđelisti su zapisali brojne prisposode koje su u sebi nosile pouke prema kojima se trebalo ravnati. Tako evanđelist Luka zapisuje Isusovu prisposodu u kojoj je poniznost istaknuta kao važna vrlina njegovih sljedbenika (usp. Lk 14, 1.7-14). On koristi sliku svadbe, koja u Svetom pismu često predstavlja Božje kraljevstvo. Isus savjetuje učenike da kada dođu na svadbu ne zauzimaju prva mjesta, da ih ne bi netko premjestio, jer ta mjesta pripadaju uglednijima, nego da sjedaju na zadnja mjesta, pa kada ih domaćin premjesti na bolje mjesto, bit će ponosni.

Mi često sebe smatramo važnima i boljima od drugih. Tako se i ponašamo, želimo se što više istaknuti, čak kada za to i nema opravdanja. I kada razmišljamo o našem ulasku u Božje kraljevstvo, opet smo skloni uspoređivati se s drugima, isticati svoje superiornosti i smatrati se više vrijednima pred Bogom od drugih ljudi. No, Isusova prisposoda o mjestima na svadbi želi nas na vrijeme upozoriti da razmišljanje o sebi u superlativima nije poželjno, da nas ono svrstava među one koji trebaju promijeniti svoje stavove i način života. Naravno, Isus ne

želi da budemo poniženi, niti sebe da ponižavamo. Poniznost i poniženje nije isto. Poniznost je ne biti ohol zbog nekih kvaliteta koje kod sebe prepoznajemo, osobito ako primjećujemo da nas naše kvalitete čine u nečemu boljima od drugih. Poniznost je realna slika o samome sebi. Svatko ima pozitivnih osobina i talenata, ali također svatko je i pun mana i onoga što kod sebe treba mijenjati. Svijest o tome da imamo i mane i kvalitete i da trebamo i moramo na sebi raditi, kako bi bili još bolji, čini nas poniznima i priječi da postanemo oholi.

Ponizan kršćanin

Dakle, ponizan čovjek svjestan je svojih kvaliteta, ali i nedostataka, posebno je svjestan svoje malenosti pred Bogom. Zna da je potreban obraćenja i da, koliko god se trudio, uvijek može više i bolje raditi na svojem obraćenju. Ponizan čovjek se ne uspoređuje s drugim da bi dokazao koliko je bolji, već da bi vidio koliko je potrebno da na sebi radi. Zna da su svi talenti, snaga i hrabrost Božji darovi na kojima treba zahvaljivati, a ne zbog njih se uznositi. Ponizan ne ponižava svoga brata, jer zna da smo svi djeca Božja, da o drugima samo Bog sve zna i samo Bog o njima može suditi, te se ne oholi pred drugim, jer možda je u Božjim očima mnogo manji od svoga brata od kojega mu se čini da je mnogo veći.

Poniznost je također Božji dar za koji treba moliti i oko kojeg se treba neprestano truditi. Oholost, kao prva od sedam glavnih grijeha, stalno vreba da nas uzme pod svoje, a u nekim životnim situacijama to joj nije ni malo teško. Stoga se kršćanin treba stalno truditi oko svoje poniznosti, kako bi jednoga dana zavrijedio mjesto u Božjem kraljevstvu, jer »svaki koji se uzvisuje, bit će ponižen, a koji se ponizuje, bit će uzvišen.« (Lk 14, 11).

Umjetnost crtanja

Kad olovka zamijeni reket

»Crtam jer volim, a najveća nagrada mi je kada vidim osmijeh i da je netko ostao bez daha«, kaže Nebojša Gabrić

Ovotjednom sugovorniku smo već pisali proteklih godina, ali u nekom drugom svjetlu. Vjerujem da **Nebojšu Gabrića** mnogi poznaju po malom reketu i loptici, točnije po stolnom tenisu čiji je trener bio čak dva desetljeća u subotičkom *Spartaku*.

Znali smo njegove kvalitete u sportu, ali nas je iznenadio u svijetu umjetnosti. Iako se u slobodno vrijeme, kako je rekao, crtanjem bavi već dugo, njegove objave radova na društvenim mrežama bile su pravo otkriće, osobito one tradicijske vezane za *Dužijancu* što je bio dovoljan razlog za razgovor s njim.

Samouki umjetnik

Nebojša je odrastao uz roditelje koji su imali dara za crtanje, kako je rekao mama više umjetnički, a tata je crtao tehničke – građevinske crteže. Svoj talent pokazivao je još u osnovnoj školi, no on je ostao nezamijećen. »Oduvijek me je privlačilo crtanje, ali nikada se nisam isticao. Radije sam slušao što je nastavnik likovnog **György Boros** pričao na satu i to sam upijao, te sam znanje koristio za crtanje kod kuće, ne toliko na satima likovnog, iako mi je to uz tjelesni odgoj bio omiljeni predmet«, priča Gabrić.

Nakon osnovne škole, Nebojša je po uzoru na oca, nastavio srednju Građevinsku školu (danas Politehnička škola) i građevinski crteži su mu, kako je rekao, išli od ruke. »To me je privlačilo i kad god sam nešto nacrtao nikako nisam bio zadovoljan, pa bi onda doma znao nanovo crtati, jer sve je moralo biti pod konac. Znao sam noću crtati i ne spavati, ali rad je morao biti urađen kako je valjalo. U srednjoj školi sam uglavnom građevinske crteže radio i profesori su uvijek uzimali te radove, koje nikada nisam dobio nazad«, priča kroz smijeh Gabrić.

Nikada nije dobio nazad ni svoje radove koje je pripremio za prijemni ispit za Fakultet primijenjene umjetnosti. Naime, želio je upisati spomenuti fakultet i odradio je sve potrebne crteže. Od 120 kandidata, primali su njih 24, Nebojša je bio 13., ali ga je povijest »skupo koštala«. »Pripremali smo 10 crteža na papiru formata A0, što je veličina cijelog hamer papira. Sve je bilo odlično, dok nisam došao na usmeni i pao na 'istoriji Bosne'. To je tada bilo za mene veliko razočarenje. Sada možda mislim da je šteta što nisam probao ponovno, ali... Priliku za usavršavanjem iskoristio sam u Dublinu, gdje sam pohađao tri tečaja za crtanje. Tamo su izuzetno velike mogućnosti i ljudi imaju prilike usavršavati se, učiti, raditi... Sve je dostupno i pristupačno, kao i razni tečajevi u svim segmentima života.

Tako sam i sam iskoristio ono što mi je bilo zanimljivo. Uz to sam i volontirao u skupini autistične djece, te im držao sate crtanje. Ta radost djece me je dodatno potaknula na rad«, priča Gabrić i pojašnjava kako, iako je crtanje njegova dugogodišnja ljubav, nikada nije bio član neke likovne sekcije. »Bojim se da se ne bi uklopio u to. Više mi godi ova umjetnička sloboda. Ne volim da mi je crtanje obveza i da me netko na to primorava. Volim to raditi kada ja hoću, kad imam inspiraciju i uživati u tome. Ljeti obično ne crtam, a zimi kada nemam posla vani, onda se više posvetim tome, mada se dogodi i da prekršim to svoje pravilo.«

Detalji s *Dužijance*

Posljednje dvije godine Nebojša je odlučio raditi nešto što do sada nije, a to je na neki način sačuvati od zaborava detalje s *Dužijance*, odnosno i umijeće slamarki, jer su ga osobito zainteresirale *perlice* od slame. Prvo ih sam fotografira, a onda ih učiniti gotovo stvarnim crtajući ih na papiru. »Što se tiče konkretno *Dužijance*, tu me je privuklo to što ima puno detalja. Ako je zanimljiv detalj i ako još dobro pada sjena, onda ga već vidim na papiru. Neki puta mi je nezgodno kada trebam fotografirati, jer tome nisam vičan, ali se trudim dobar detalj ne propustiti. Detalji *perlica* u kosi su mi posebno dragi, ali kako ne bi bio nametljiv, iz tih razloga nemam volju crtati lica«, priča Gabrić, a to se može vidjeti i po crtežima, jer se svaka vlas vidi i čini crtež još stvarnijim.

Zanimljivo je to da Gabrić ono što nacrtat, nerijetko i daruje. »Ako vidim da se nekome dopada to što sam nacrtao, mišljenja sam što mi ne bi podijelili tu radost? Ako crtam po svojoj želji, ako nije narudžba, smatram da nemam pravo to naplatiti, da je to neka vrsta ucjene. Crtam jer volim, a najveća nagrada mi je kada vidim osmijeh i da je netko ostao bez daha. Zapravo, ljudi su poprilično čudni u takvim momentima. Kada se naruči crtež, onda se na njemu gleda svaki detalj, svaki potez olovke, a kada se iznenade, onda je samo prisutno uzbuđenje«, kaže Gabrić i dodaje: »I sam imam pritisak kod narudžbe, iako i jedno i drugo crtam iz duše i s istom strašću, ali nekako postoji pritisak, čak bi rekao da sam sebi pokvarim taj dobar osjećaj. Ovdje nema popravke, niti brisanja, jer se

sve vidi«. Pomalo u šoku (jer nema brisanja), nameće se pitanje, kako? Na to se sugovornik nasmiješio, slegao ramenima i odgovorio »Eto... tako. Fotografiram, gledam i radim, nema skica, niti prepravki...«.

Sreća je veća kad se dijeli

Za crtež je po riječima sugovornika potrebno između 30 i 40 sati, a bude i dana kada sjedi i crta i po 5-6 sati, za što mu je potreban mir, glazba, papir, strpljenje, te kvalitetan alat – dobre tehničke olovke i dobre gumice. »Za crtanje koristim uglavnom tehničke olovke koje su prije svega kvalitetne, koje imaju težinu zbog osjećaja u ruci, a u rasponu su od 0,2 do 0,9 mm, kao i grafitne olovke po potrebi, za veće površine. Jako je važno kakva je olovka, ove koje koristim su dostupne svima, ali je u pitanju ozbiljnija svota. Gumica također mora biti kvalitetna, ne smije mazati, nego brisati na prvi-drugi potez«, pojašnjava Gabrić koji više radi crno-bijele radove, nego li u boji, ali ima i takvih radova u svojoj arhivi.

Inspiraciju, kako je rekao, pronalazi u svojoj supruzi **Neveni**, koja mu je velika podrška, ali i kritičar. »Nevena me, iako se u ovome ne pronalazi, uvijek bodri i pruža mi podršku, pa zna i kritizirati, ali kada ona kaže da je nešto dobro odrađeno, onda je to sigurno tako«, priča kroz smijeh sugovornik, a supruga dodaje kako Nebojša uopćeno ima »nešto« u rukama, jer čega god da se dohvati napravi »nešto«. U to smo se i osobno uvjerali, vidjevši brojne premete od drveta koji su dobili neku sasvim drugačiju, umjetničku dimenziju.

Dotaknuli smo se i planova za budućnost, kojih, kako je sugovornik rekao, i nema puno. »Trenutno mi je želja nacrtati još nekoliko punđi i zaokružiti priču oko *Dužijance*, a onda eventualno to i prezentirati na nekoj izložbi, primjerice u vrijeme *Dužijance*, ali o tom potom. Zapravo ne volim praviti velike planove, jer ako mi u međuvremenu padne na pamet bolja ideja, onda će ona prvobitna pasti u vodu«, priča Gabrić.

Kako je rekao, na njemu je da radi i crta i u tome uživa, pa ako još nekoga razveseli svojim radom, onda je sreća veća, a vjerujemo da će sreću podijeliti i na nekoj skorijoj izložbi, jer šteta je da se sreća ne dijeli.

Ž. V.

O prezimenima bačkih Hrvata (XVII.)

Piše: Vladimir Nimčević

Dulići (Barna)

Svaka narodnosna skupina ima rodove, koji se po nečemu izdvajaju u odnosu na ostale, rodove koji čine, latinski rečeno, *pars pro toto* (bukv. dio umjesto cjeline), ili u slobodnijem prijevodu: rodove, koji najbolje predstavljaju svoju vrstu. Takvi obično i uživaju poseban status i poštovanje unutar zajednice i to obično nije bez osnove. Bački Hrvati broje više takvih rodova. Teško je iz tog šarolikog niza izdvojiti onaj rod koji se može nazvati – ikoničnim, najboljim reprezentom cijele zajednice. Međutim, ako bi se to moralo, onda bi **Dulići** ušli u najuži izbor, jer su po očuvanosti svijesti i tradicije te zastupljenosti u kulturnom i javnom životu pri vrhu ljestvice.

Obitelj Pere Dulića

Dulićani spadaju u najrazgranatije hrvatske rodove u Bačkoj. Broje više ogranaka, čiji se pripadnici međusobno raspoznaju po pradačnim imenima (**Barnini, Čirkešovi, Fratrovi, Hauzerovi, Kurjakovi, Morkanovi, Općinari, Skorupovi, Trinajsti** i dr). Već je bilo riječi o Fratrovima, koji su dali nekoliko uspješnih gazdi, ali i marljivih kulturnih radnika/ca. Naravno, oni ne stoje usamljeni u stalnoj životnoj borbi za očuvanje identitetskih sastavnica. U tome im se pridružuju **Dulići** Barnini, koji se mogu podičiti ništa manje značajnim predstavnicima. Među najmlađim izdancima ove grane jest i svećenik **Dražen Dulić**, sada župnik u župi sv. Petra i Pavla u Monoštoru. Njegov djed je **Petar Dulić**, koji je poznat kako starijim, tako i mlađim generacijama Hrvata u Subotici. Jednostavno govoreći, nema tog čovjeka koji posjećuje kulturne i druge priredbe hrvatske manjine, a da ne zna za bać Peru, jer je bać Pero redovan, ne propušta nijedan događaj, od mise do dana zajednice. Samo svojom pojavom zrači respektom, koji malo tko umije ulijevati. Kao pripadnik starijih generacija, prepun

je priča, koje rado slušaju kako njegovi srodnici Dulićani, tako i ne-Dulićani.

Budući da pripadaju istom stablu, Barnini logički dijele zajedničko podrijetlo s Fratrovima. Bać Pere ima zajednog pretka s **Ivanom Dulićem** u svom 7. koljenu. U pitanju je **Milak Dulić**, o kojemu je već bilo riječi. Milak je rođen 5. IX. 1718. kao sin **Ilije** i izvjesne **Klare**. Oženio je 1735. **Mariju**, kćerku **Marka Gršića**. Njegov sin, **Matan** (11. II. 1739.), oženio je **Martu Kujundžić** (1756.). Iz tog

Diploma pape Klementa

braka rođeno je nekoliko sinova, od kojih je jedan **Ilija** (9. IV. 1761). Ilija je 25. XI. 1779. oženio **Matiju Jaramazović**. Plod njihovog braka je bio sin **Albe** (13. IV. 1795.).

Albe je 10. XI. 1813. oženio **Dominiku**, kćerku **Marka Sudarovića** i **Petronile Crnković**. Međutim, uslijed njene smrti, Albe je 7. XI. 1821. oženio **Tereziju**, kćerku **Josipa Kopunovića** i **Ane Vojnić Jadrić**. S drugom suprugom Albe je imao sina **Antuna**. Antun je 14. XI. 1849. oženio **Olivu**, kćerku **Stipana Kujundžića** i **Lize Gabrić**. Njihov sin je bio **Dančo** (29. IX. 1860.). Dančo se ženio tri puta. Prvi puta je oženio **Margu**, kćerku **Martina Vojnića Purčara** i **Marije Poljaković** (16. X. 1882.). Međutim, uslijed Margine smrti, oženio je **Jelenu**, kćerku **Josipa Gabrića** i **Marije Šimokov** (26. X. 1885.). Kada je

i druga supruga umrla, oženio je **Lizu Poljaković-Kovačev** (21. XI. 1892.). S trećom suprugom je imao sina **Petra** (1900.), koji je zapravo otac bać Pere.

Matan Dulić

Matija ili Matan Dulić, bać Perin predak u 6. generaciji, bio je na čelu dvanaestorice ljudi koji su 1773. krenuli na put u Rim u posjet papi **Klementu XIV**. Ishod ovog hodočašća je papinska bula od 6. IV. 1773., koja predstavlja jednu od najvrjednijih zaostavština roda Dulićana.

Tribina

Ovo je jedna priča o fotografiji ima i svoju datumsku odrednicu, jer je upravo u ovo vrijeme, prije točno 97 godina (25. kolovoza 1925.), grad Suboticu pogodio veliko nevrijeme i između ostalog nastalog kaosa na brojnim gradskim građevinama, potpuno srušilo i postojeću tribinu najstarijeg nogometnog kluba u državi. Da cijela stvar bude još gora, pored goleme materijalne štete, sve se to dogodilo na samo godinu od predstojeće prve velike obljetnice, proslavljanja četrć vijeka postojanja NK *Bačka*. Klub je ostao bez natkrivenog dijela gledališta. Članovi uprave odlučili su raspisati zajam među članovima, navijačima i simpatizerima, a dodatno je zatražen zajam kod banke. I tada su svi pokazali kako se voli *Bačka*. Odziv je bio daleko iznad očekivanja. Prikupljen je potreban novac, tadašnjih 293.000 dinara, za gradnju tribine pogođeni su najbolji majstori, redom *Bačkine* pristalice koje su pristale raditi za najminimalniju nadnicu i za proslavu 25. godišnjice u kolovozu mjesecu 1926. godine, izgrađena je nova, natkrivena tribina za tisuću gledatelja. Tribina koja je bila pojam za ono vrijeme i kulturno mjesto za tadašnju gradsku elitu i viđene građane najvećeg grada na sjeveru Kraljevine. Uz igralište i neposrednu blizinu nove tribine posađene su brojne sadnice jablanova, kao potrebna pejzažna estetika, ali i vrlo važni biološki »sakupljači brojnih podzemnih voda«. Jablanovi su izrasli, godinama efektno vršeći svoj prirodni posao, a i dan danas su nezaobilazni dio stadionskog kolorita. Godine 2001. NK *Bačka* je proslavio svoj 100. rođendan, a za koju godinu (2026.) i njena tribina, koja spada u kulturno-povijesno dobro Subotice, također će proslaviti vijek svoga postojanja.

Prva tribina

Ipak, kada se već priča o novoj, red bi bio da se malo prisjetimo i stare, prvobitne *Bačkine* tribine koja je poha-

ralo već pomenuto nevrijeme. Naime, 1908. godine se NK *Bačka* obratila za pomoć Gradu (Subotica), a isti je odlukom Senata od 7. lipnja odobrio novčanu pomoć u iznosu od 600 kruna za izgradnju tribine. Uz to je čelništvo kluba podiglo zajam od 1.200 kruna i osigurana ukupna sredstva bila su dostatna za izgradnju prve tribine koja je dovršena travnja 1909. godine. Prvi susret na kome ju je gledateljstvo moglo koristiti bio je prvenstveni duel protiv AC *Pečuha* iz istoimenog mađarskog grada u neposrednoj blizini Hrvatske. Sljedećih petnestak godina, sve do svoga »nasilnog« rušenja, ova tribina je, iako objektivno skromnijeg kapaciteta, služila za najnužnije klupske potrebe.

Splet okolnosti

Nitko u klubu nije niti mogao pomišljati kako će velika vremenska nepogoda koja je toga kobnoga utorka 25. kolovoza zadesila Suboticu praktično samo »ubrzati« planove *Bačkine* uprave u smjeru unaprjeđenja cijeloga klupskog kompleksa pored tzv. Somborske kapije. Jer, čelništvo kluba se 1924. godine, na ime potrebitog razvoja infrastrukture (drenaža podvodnog terena, podizanje nove ograde i planirane gradnje nove tribine) obratilo Gradu Subotici i zatražilo da se *Bačkoj* proda okolno zemljište u površini od 4 jutra i 1.316 četvornih hvati. Vlast je udovoljila ovoj molbi i najstariji nogometni klub je postao vlasnik ovoga zemljišnog terena za cijenu od 23.148 dinara. Nekoliko godina kasnije, kako je sportska aktivnost »na Bačkoj« postajala sve masovnija (uz nogomet, bili su tu i atletičari, gimnastičari...), pokazala se potreba za kupovinom još »gradskog plac«, pa je Grad 1930. godine klubu prodao još 1 jutro i 810 četvornih hvati za 7.230 dinara, što je, u konačnici, i zaokružilo cijeli sportski kompleks u klupskom gruntovnom vlasništvu.

D. P.

Ljetni oratorij u Monoštoru

Ljetni oratorij okupio je ovoga puta djecu iz Monoštora i Sombora na zajedništvo i druženje. Tako su se od 16. do 18. kolovoza ujedinili učenici cjelovite nastave na hrvatskom jeziku OŠ 22. *oktobar* u Monoštoru i učenici koji pohađaju izborni predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture u Monoštoru i u hrvatskom domu HKUD-a *Vladimir Nazor* iz Sombora. Njih više od 60 družilo se skupa s 12 animatora, te su tijekom tri dana uživali u brojnim aktivnostima, duhovnim, kreativnim i sportskim radionicama, a nije izostao ni nadasve poznat »vodeni dan«.

Po riječima asistentice u obrazovanju HNV-a i organizatorice oratorija **Nataše Stipančević**, u ovaj projekt je s radošću uključio i župnik vlč. **Dražen Dulić** koji je djeci držao duhovne radionice, te je oratorij završen svetom misom, na kojoj su djeca pjevala ono što su naučila na glazbenim radionicama. »Ove godine smo po drugi puta organizirali Ljetni oratorij u Monoštoru i osim Subotičkog oratorija i Hrvatskog nacionalnog vijeća, u organizaciju su se uključili i KUDH *Bodrog* Monoštor i HKUD *Vladimir Nazor* iz Sombora. Želja nam je bila i na ovaj način okupiti i razveseliti djecu, a potom i promovirati kvalitetan program za njih, cjelovitu nastavu i uopćeno izborni predmet, kao i kulturu, vjeru i tradiciju našega naroda. Zaista se tijekom ova tri dana osobito osjetilo zajedništvo, što me osobito veseli«, rekla je Stipančević i dodala kako su djeca ovoga puta dobila majice u raznim bojama,

te su tako bila i raspoređena u različite skupine, koje su doprinijele natjecateljskom duhu.

Ljetni oratorij, koji je održan u sklopu Multikulturalnog kampa, odvijao se u Eko centru Monoštor i u župi sv. Petra i Pavla, a financijski su ga podržali Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, Hrvatsko nacionalno vijeće i Grad Sombor.

Ž. V.

551-045

Subotica, kod glavne pošte.

Traže se vozači C i E kategorije s hrvatskim ili mađarskim putnim ispravama za posao u Njemačkoj u okolini Stuttgarta i Ludwigsburga. Tel.: + 4917621561026 ili 064/1826160.

Prodaje se elevator, plug leopard dvobrazni, špediter, auto lada samara (i krovni nosač i auto prikolica trabanta), motor. Tel.: 024/528-682.

Roleri i starinska kolijevka, ormari, kreveti, virangoši, stol, stolice, bunjevačka ruha, marame, pregače i sl. Tel.: 024/532-570.

Prodajem plac u Borči, 12 kilometara od centra Beograda, veličine 5 ari i tražim njegovateljicu za teško pokretnu osobu. Tel.: 060 3105572.

Hrvatska obitelj iz Zagreba koja živi u Segedinu (Mađarska) traži ženu za čuvanje osmomjesečnog djeteta i pripomoć u kućanstvu na duže razdoblje. Plaćanje 800 eura. Stan i hrana osigurani, slobodni dani i ostalo po dogovoru. Kontakt telefon: Mirko, 0036-30-288-93-33.

Izdaje se u arendu – zakup poljoprivredno zemljište oko 2,5 km južno od sela Golubinci, površine 42 a i 73 m², parcela broj 7138 K. O. Golubinci. Dragan 063/509-902.

Prodaje se pneumatska 4. redna sejačica 2016. g. iz Agrije, elektronska sjetva (tri para ploča za kukuruz, sunčokret i soju), Lada Samara 90 (150 eu), špediter (150 eu), starinski ormari i sl. Tel.: 024/532570 ili 0600532570.

Prodaje se poslovni prostor i stan od oko 600 m² u Ulici Huga Badalića 6, Subotica. Tel.: 069 2887213.

Izdaje se jednosoban stan na Proizvki u Subotici (42 km, 4. kat, centralno grijanje s alokatorima, mali troškovi održavanja). Cijena je 120 eura plus režija. Info na telefon: 063/8857124.

Prodajem ili mijenjam poslovni prostor u neposrednoj blizini centra Šida površine 100 m², za nekretninu na Hrvatskom primorju. Sve informacije na telefon: 062/8681437 ili 064/6590730.

Prodajem ili mijenjam dvoetažni stan površine 77,5 m² u centru Šida kod gradske tržnice (Karadorđeva 17), za nekretninu na Hrvatskom primorju. Stan je novoizgrađen s centralnim grijanjem. Informacije na telefon: 060/0289407 ili 060/7158020.

U Somboru **prodajem** kompletno završenu veću katnicu sa suterenom, garažom, ljetnom kuhinjom, svim komunalijama i CG u centru grada. Tel.: 064 2808432; 025 5449220.

Prodajem kuću za odmor, 40 m² na placu od 500 m², na Hvaru, s dvije sobe, kuhinjom i kupatilom, s namještajem. Kuća je 13 km od Sućuraja, 100 km od glavnog puta. Do mora je 1 km ili 2,2 km. Cijena 45.000 eura. Tel.: 062 205973.

Hrvat, katolik iz Slavonske Orahovice kod Osijeka, zaposlen, vlasnik kuće i auta, traži djevojku iz Subotice do 31 godine za upoznavanje i brak. Ivan Peček.

Prodaje se trobrazdni plug (14 cola) obtač regent fiksno s predplužnjacima i 2 crtala i 2 kotača u radnom stanju (2.200 eura). Telefon: 064-228-11-00.

Potreban konobar ili konobarica za rad u sezoni na Pelješcu. Osigurana je hrana, smještaj, plaća je po dogovoru. Kontakt osoba Jasmina Kušić +385-99-5977155.

VAŽNE POKAZIČKE BUNJE

SUBOTA 27.08.2022.

Aleksandrova Katolička Crkva
(Velika Crkva 18.20)

Bunarič
21:00 (po završetku svete Mise)

Nedjelja, 28.8.2022.

Aleksandrova Katolička Crkva
8.30*

Bunarič
8.00*

Bunjevačko kolo
07:15
09:15
15:00

Bunarič
09:45
10:50
17:30

Aleksandrova Katolička Crkva
07:15
09:15
15:00

Bunarič
09:40
10:30
17:15

AUTOBUSI ĆE KORISTITI SLEDEĆA STAJALIŠTA GRAĐANSKOG SAOBRAĆAJA

SUBOTA (Nedjelja)

NEDJELJA

Aleksandrova Katolička Crkva 18.00 (05.30*)
N. naselje pi.
D. Krmajskog
Pašinski put
Kerška Crkva 18.10 (06.00*)
Velika Crkva 18.20 (Bunjevačko kolo 06.10*)
Polica I
MEŠC
Autobuska Stanica
Dinamostran
Senčansko Groblje
Bunarič

Bunjevačko kolo
Polica I
MEŠC
Autobuska stanica
Dinamostran
Senčansko groblje
Bunarič
Al. Kat. Crkva
N. naselje pi.
D. Krmajskog
Pašinski put
Kerška Crkva
Proizvka
Madiš
Bajnatska I
Bajnatska II
Bunarič

Besplatni mali oglasi uz kupon iz *Hrvatske riječi* koji

VAŽI DO 30. 8. 2022.

Poštovani čitatelji našeg i vašeg tjednika, i dalje nastavljamo objavljivati rubrike malih oglasa u kojima možete objavljivati sve ono što želite prodati, mijenjati, kupiti ili darovati. Jedini uvjet za objavu vašeg malog oglasa je priložen kupon kojega objavljujemo u svakom broju *Hrvatske riječi*. Duljina malog oglasa ne smije prelaziti više od 30 riječi.

Uredništvo

HRVATSKI PROGRAM NA RTV-U

Informativna emisija na hrvatskom jeziku *Dnevnik*, u trajanju od deset minuta, emitira se od ponedjeljka do subote u terminu od 17.45 na Drugom programu Radio-televizije Vojvodine.

Emisija *Izravno* – rezime najvažnijih događaja u hrvatskoj zajednici tijekom tjedna – na programu je nedjeljom u 16, a *Svjetionik* – o političkim i kulturnim događanjima u zajednici – nedjeljom od 16.30 sati. Obje emisije traju pola sata. Polusatne radijske emisije s raznovrsnim temama iz hrvatske zajednice, na Trećem programu Radija Novi Sad emitiraju se utorkom i subotom u terminu od 14.15 sati.

GLAS HRVATA

Radijska emisija *Glas Hrvata* u produkciji HKD-a *Vladimir Nazor* iz Stanišića emitira se na valovima Radio *Fortuna*, na frekvenciji 106,6 Mhz, subotom od 16 do 17 sati. Vijesti ove produkcije, u tekstualnom obliku, mogu se pročitati na internetskom izdanju Novog Radio Sombora.

GLAS DOMOVINE

Televizijska emisija *Glas domovine* ima stalnu rubriku o Hrvatima u Srbiji, a emitira se na HRT 1 utorkom od 11.10 sati. Radijski program *Glasa Hrvatske* emitira se 24 sata dnevno i preko interneta se može pratiti u cijelom svijetu. Konkretno informacije o Hrvatima iz Srbije, koje nema nijedan drugi medij u Hrvatskoj, mogu se slušati i u radijskoj emisiji *Na valovima staroga kraja* ponedjeljkom u 10.05 i utorkom u repriznim terminima u 3.05 i 20.15 u trajanju od 45 minuta, te u velikoj trosatnoj emisiji pod naslovom *Hrvatima izvan domovine*, četvrtkom u 21.05, koju prenosi i Prvi program Hrvatskog radija.

VINKOVAČKA TELEVIZIJA

Televizijska emisija *Hrvatska rič iz Vojvodine* u trajanju od 45 minuta, emitira se petkom od 21 sat i 45 minuta. Emisiju realizira redakcija NIU *Hrvatska riječ*.

U zagrljaju šume

Nepoznate blizine

Foto: Vanilica

Da nismo upotrijebili riječ Sot u kontekstu putovanja, sigurna sam da ne bih pomislila da je to mjesto. Da nisam jedina u slagalici svjedoče i moji kasniji razgovori s prijateljima koji također nisu čuli za Sot. Toliko nisam čula za Sot da nisam imala pojma izgovara li se s dugim O ili kratkim. To je kratka stvar, kako su mi objasnili na graničnom prijelazu. Da, prošli smo i granični prijelaz iako je Sot kod nas, ali smo time dosta skratili put. Nego, ovaj put vam želim predstaviti mjesto Sot i okolna mjesta jer su prekrasna, sudeći po prirodi koju smo usput vidjeli, i nije pošteno da živimo nesvjesni njihovog postojanja.

Sot je malo naselje koje pripada Općini Šid i koje prema posljednjem popisu stanovništva ima oko 670 stanovnika. Prema onome što smo čuli od naših divnih domaćina, u novom popisu će biti manje, ali ostavimo te teme za vrijeme koje dolazi i nastavimo o prekrasnoj prirodi.

Paket aranžman

Prvo što vidite na ulazu u Sot i po čemu se posebno ističe ovo naselje je Sotsko jezero. Poznato i kao jezero Sot, nalazi se u zapadnom dijelu Fruške gore, desetak kilometara od grada Šida. Jezero zauzima površinu od oko 33 hektara, prosječna dubina jezera je oko 4 metra, a nastalo je pregrađivanjem potoka Šidina. Jedno jezero je sasvim dovoljno da me privuče na destinaciju, a onda kada je okruženo brdima, livadama i šumama hrasta, graba i crnogorice, destinacija dobiva veliki značaj. Jezero Sot jedno je od najljepših fruškogorskih jezera i privlači veliki broj kupaca i ribolovaca. Uz brojne vrste riba, jezero za život biraju i labudovi.

Što se mene tiče jedna deka i pravac jezero Sot. No, pogledajmo širu sliku ove prekrasne prirode koja nam je nadohvat ruke i koju sam nazvala paket aranžmanom i

okupila je oko Općine Šid. Uz jezero Sot, vodeni atribut ovog uređenja je rijeka Bosut koja izvire u Hrvatskoj, sjeverno od Slavonskog Broda, a ulijeva se u rijeku Savu neposredno kod mjesta Bosut. Dužina ove rijeke je 186 kilometara, ali mene zanima njena širina koja se kreće od 90 do 120 metara, kao i Bajski kanal, i mislim da bi bila idealna za veslanje, pa sam je stavila na svoj popis.

Jedno od mjesta kroz koje prolazi rijeka Bosut zove se Morović, a često ga nazivaju i selom u zagrljaju šume. Čitala sam ponegdje da je ovo najljepše selo u Vojvodini. Osim zagrljaja šume, veliki adut ovog mjesta su lov i ribolov, a kulinarski specijaliteta su gljive, riba i divljač. Koliko ima velikih mjesta koja nemaju ni približno toliku veliku i primamljivu ponudu.

Najveće za kraj

Iako ovaj paket aranžman krase i veličaju mali biseri, za kraj imamo jedan veliki. Za Erdevik su čuli gotovo svi, a kako i ne bi kad je to najveće selo ove općine koju s dvije strane okružuje Fruška gora, a s dvije ravnice. Ima brojne izvore, potoke, jezera, plodnu crnu zemlju, a stanovnici se bave poljoprivredom i poznati su po vinogradima i vinima. Zapravo, mislim da je svima prva asocijacija na Erdevik grožđe i vino. Prijateljica bi dodala i srijemski kulen, pa ga ne mogu izostaviti. Dva jezera, Bruje i Moharač, posebna su ljetna atrakcija. I kao da sve to nije dovoljno, u blizini je i Kulina banja, okružena šumom, koja je omiljeno izletišta.

Kad je naselje malo i u njemu nema ničega osim kuća i ljudi koji žele otići, možda bih mogla razumjeti da nikad ne čujem za njih, ali kad je priroda tako lijepa, kao što je slučaj sa Sotom i okolinom, pitam se gdje su mi uši, gdje mi je radoznalost, gdje su mi oči i istraživačka moć.

Gorana Koporan

Dinamo i Hajduk

Dva kolosijeka

Ovoga tjedna (četvrtak, 25. kolovoza) vrlo je vjerojatno, naravno ukoliko se ne dogodi veliko rezultatsko čudo u Splitu, kako se završava dupli put najvećih hrvatskih klubova na dva kolosijeka – domaćem prvenstvu i europskoj pozornici. Neovisno o rezultatu uzvrata protiv Norvežana momčad *Dinamo* će igrati ili u skupinama Lige prvaka ili Lige Europe, dok ćete, čitajući ove redove, znati je li *Hajduk* uspio »pre-skočiti« *Villareala* i velika dva gola minusa iz prvoga susreta. Ipak, lijepo je bilo dok je trajalo...

Dinamo

Hoće li *Dinamo* uspjeti nadoknaditi gol zaostatka iz Bodea (0:1) znat ćemo (također) kada novi broj bude izašao, ali u trenutku pisanja ovoga teksta postoji čvrsta uvjerenost kako su *modri* sposobni učiniti taj završni korak prema skupinama najelitnijeg klupskog nogometnog natjecanja. Dosadašnji euro nastupi i sigurno prolasci *Škupija*, *Ludogoretsa*, kao i solidna igra u Norveškoj daju za pravo takvom očekivanju. Igre u domaćem šampionatu 1. HNL, 16 osvojenih bodova iz šest susreta (5 pobjeda i 1 remi), uz suvereno vodstvo na tablici, jasan su pokazatelj kako je momčad **Ante Čačića** postigla zavidnu razinu forme i spremno odgovorila zadaćama igranja na dvije fronte. Na koncu, uvjerljiva pobjeda u subotnjem derbiju protiv *Osijeka* (5:2) najbolji je mogući podstrijek za trijumf u play offu Lige prvaka.

Hajduk

Pobjedom protiv uvijek neugodne *Lokomotive* (2:1) momčad *Hajduka* je prekinula crnu i sušnu seriju od tri susreta bez pobjede i unijela potrebitu dozu optimizma pred uzvrat protiv *Villareala*. Za razliku od *Dinama*, *bili* nemaju tako kvalitetnu i široku klupu pa im igranje »doma – vani« predstavlja ozbiljniji problem. Također, u seriji lošijih rezultata (porazi od *Vittorie*, *Dinama* i *Villareala*) igrački kadar se objektivno zamorio pa je domaća pobjeda u četvrtom ovosezonskom prvenstvenom nastupu (*Hajduk* ima dva odigrana susreta manje) od izuzetne važnosti za pomalo uzdrmani moral ekipe. Trener **Dambrauskas** se trudi pronaći pravu formaciju i što više osigurati još uvijek neuigranu obranu (10 primljenih golova na zadnja tri susreta), ali i povezati sredinu i napadačku liniju. U svakom slučaju uzvratni susret protiv favoriziranog *Villareala* (prošlosezonski polufinalist Lige prvaka) pokazat će stvarne euro mogućnosti ovoga *Hajduka*.

Euro scena

Nažalost, rana ispadanja *Osijeka* i *Rijeke* uveliko su umanjila euro koeficijent hrvatskih klubova, pa će ova dva rezultata *Dinamo* i *Hajduka* puno značiti za konačni obračun. Uđe li *Dinamo* u Ligu prvaka to bi u mnogo-me podiglo konačni zbir, a ako još i *Hajduk* uspije »nemoguće« onda bi »šteta« bila nadoknađena. Iz ovog kuta (dok se ne znaju konačni ishodi) Hrvatska ima barem jednog sigurnog »jesenskog Europljanina«, samo je pitanje u kojem natjecanju. Lijepo bi bilo gledati *modre* u duelima protiv najjačih europskih momčadi, baš kao što bi lijepo bilo da *bili* konačno pre-skoče tu posljednju prepreku i nađu se u skupinama Lige konferencije.

D. P.

In memoriam

PAVLE MATARIĆ (1952. – 2022.)

U Somboru je poslije teške bolesti preminuo Pavle Matarić, dugogodišnji član Upravnog odbora HKUD-a *Vladimir Nazor* i pročelnik sportske sekcije ovog društva.

Pavle Matarić bio je više od 40 godina aktivni član *Nazora*. Kao član Upravnog odbora i pročelnik sportske sekcije bio je organizator i inicijator šahovskih i stolnoteniskih turnira. Prije 11 godina njegovim trudom i zalaganjem veslačka ekipa HKUD-a *Vladimir Nazor Salašari* somborski prvi puta sudjelovala je na *Maratonu lađa* na Neretvi, a svojim trudom Pavle je osigurao da somborski veslači 11 godina u kontinuitetu budu dio ovog veslačkog spektakla, a nekoliko godina na *Maratonu* je sudjelovala i ekipa veslačica. Od Pavla se na zvaničnoj Facebook stranici oprostila i Udruga lađara Neretva, koja je organizator *Maratona lađa*.

U Hrvatskom domu Pavle Matarić osmislio je i organizirao sportske večeri, a posljednjih godina bio je i organizator Likovne kolonije *Colorit*.

Karavana podrške za **MASLAČAK**

U prostorijama Udruge za pomoć osobama s autizmom **Maslačak**, u srijedu, 17. kolovoza, održan je susret sudionika humanitarne akcije *Plava karavana* s aktivistima Udruge **Maslačak**. Povod susretu bila je uspješna provedba humanitarne akcije *Plava karavana* kojom su **Gašpar Matarić, Alfred Skenderović i Danijel Mandić**, vozeći bicikle od Sombora do ušća Neretve, prikupljali sredstva za Udrugu za potporu osobama s autizmom **Maslačak**. Podsjetimo, ova tri veslača iz *Salašara somborskih*, HKUD-a **Vladimir Nazor**, na ovogodišnji 25. *Maraton lađa* u Metkoviću išli su biciklima i prodavali svoje kilometre kako bi prikupili što više novca za pomoć udruzi **Maslačak**. Put je bio dug 550 kilometara, a cijena po kilometru bila je 1.000 dinara.

Svečanom potpisivanju Ugovora u ime Udruge za pomoć osobama s autizmom **Maslačak** prisustvovala su **Slavica Meničanin i Meira Mrdenov**, koje su izrazile veliku zahvalnost na ovako lijepoj gesti, pažnji i velikom značaju koji je njihova Udruga dobila kroz ovu humanitarnu akciju. Ni Slavica ni Meira nisu krile oduševljenje što su osobe s autizmom i njihova udruga prepoznate kao dio društva te im je kroz ovakvu akciju pružena nesebična podrška.

Nakon potpisivanja Ugovora o donaciji novac je doznačen na račun Udruge čime je akcija uspješno završena.

Najljepše i najvažnije u cijeloj akciji je energija koja se stvorila i osjećaj da je ovo tek početak suradnje i dobar vjetar u leđa osobama s autizmom i njihovoj borbi sa stigmom i diskriminacijom koju okolina sama nameće.

Svečanom završetku ove prekrasne humanitarne akcije nazočili su članovi Udruge **Maslačak**, ali i neki od sudionika akcije *Plava karavana*.

Gorana Koporan

POGLED S TRIBINA **Borna**

Pobjedom protiv Grka **Tsitsipasa** (7:6, 6:2) u nedjeljnom finalu ATP turnira iz serije 1000 u Cincinnatiju (SAD), **Borna Ćorić** je ispisao tenisku povijest. Na ovo prijestižno natjecanje je stigao kao 152. igrač svijeta, a nakon njegovog osvajanja na najnovijoj svjetskoj ljestvici će biti na 29. mjestu. Na svom čarobnom putu najbolje odigranog turnira u karijeri (Ćorić ima 25 godina) drugi najbolji hrvatski tenisač sadašnjice je nanizao fantastične pobjede protiv **Mussetija, Nadala, Bautiste Aguta, Augera Aliassimea, Norria** i konačno **Tsitsipasa**. Trijumfirao je, što se posebno mora naglasiti, protiv tri tenisača iz TOP 10 i konačno cijeloj teniskoj javnosti dokazao kakav je njegov teniski talent. Do ovoga velikog naslova njegove »riznicu« su krasila samo dva osvojena turnira Marra-

kech (2017.) i Halle (2018.), uz još pet odigranih finala (Chennai, Marrakech (2016.), Masters serija 1000 Shanghai (2018.), St. Petersburg (2019, 2020)). Slavljem u finalu Cincinnatija pridružio se trojici veličanstvenih Hrvata koji su se prije njega uspjeli okititi šampionskim naslovom na najjačim turnirima poslije Grand Slam serije. Prvi slavodobitnik bio je naravno **Goran Ivanišević** (Stockholm 1992., Pariz 1993.), **Ivan Ljubičić** je bio pobjednik Indian Wellsa (2010.), a **Marin Čilić** je, također, slavio u Cincinnatiju (2016.). Od ponedjeljka 22. kolovoza Hrvatska ponovno ima dva TOP 30 tenisača, jer se Borna vratio na spektakularan način u društvu tenisača gdje mu je i mjesto, ali su ga neugodna ozljeda ramena i oporavak nakon operativnog zahvata ometali na tom povratničkom putu. Takvih zapreka više nema, a Borna će biti nositelj na predstojećem US Openu i tko zna što još možemo očekivati od njega. Osobito sada kada je u takvom igračkom zamahu.

D. P.

Narodne poslovice

- * Budi siguran da si na pravom putu i kreni!
- * U bogataša veliki plašt sve grijehove prekriva.
- * Svi cvjetovi budućnosti su u današnjoj sjetvi.

Vicevi, šale...

- Šefe, zašto svi idu na more, a ja moram na posao?
- Gledaj to s pozitivne strane. Oni troše, a ti zarađuješ.
- Gledala mi gatara u dlan i kaže: »Do 35. godine nećeš imati novca, mnogo ćeš se mučiti«.
- A poslije 35.?
- Poslije ćeš se naviknuti.

Mudrolije

- * Akcija ne mora uvijek donijeti sreću, ali ne postoji sreća bez akcije.
- * Bogatstvo je nalik na morsku vodu; što je više pijemo, sve smo više žedni.
- * Poput komaraca na plaži, znam što želim, ali ne znam odakle početi.

Vremeplov – iz naše arhive

Bunaričko proštenje, 2009.

Iz Ivković šora

Kasno

Piše: Branko Ivković

Faljnjs čeljadi, jevo mi se opet skupili kod mene u ambetušu, sad je lipo sidit i divanit, posli ovi kiša je borme niko fajn zaladilo pa nije zgoreg ni obući dugačke pantalone. A evo gledim Periša je i cveter obuko, doduše ne onaj zimski neg malkoc tanji, al cveter je. Mi ga malkoc zadirkivali a on kaže da ko nosi ne pros. A jel je baš tako, to će vrime pokast. Eto došle nam kiše al ode kod nas borme kasno, kuruzi su skroz gotovi, ima ko je pobro to malo krnjeta ispolja oko njive jel u sridi su se skroz zagušili, ni klipčića nema. Ode kod nas u Ivković šoru i još i led redovno izmlatijo pa ni kuružna nije ni za posić. Proćemo kanda kugod onaj Lazo nanin što nije, božem prosti, bijo skroz dočuvan pa kad su ga pitali čiji je on uvik kazo da je nanin, prizime mu ni na regrutaciji nisu mogli izvući iz njeg. Tako bila jedna vaka zdravo sušna godina i pitaje niki ljudi Lazu kaki su kuruzi a on njim veli da nisu borme nikaki, al nije nevolja veli on, glavno kad je kuružna fajn narasla da se mož nasić, kuruza će baćo kupit u Bajmaku. Ta čeljad je valdar skontala s kime divani pa se više nisu ni raspitivali. Neg ovi sam svetaca dosta išo mojom biciglom po varoši, ono lipo se čovik izgubit, ta jel to ona naša lipa varoš čeljadi? Av sve nike zgradurine po svom onom našem lipom starom kraju, nemož čovik pripoznat sokake, sve porušeno i što je tribalo srušit i što nije pa izopravljane te škatulje s tušta stanova u svakojoj, u njima već fajn novog svita, nikog nemož pripoznat a tušta nji nemož ni razumit kako divanidu. Tiram tako lagano moju biciglu pa sve ne virujem, šta se to trevalo i odkaleg došo toliki stranjski svit? Najišlo nji jedno dvajst na me pa me pitadu štogod na engleskim, a ja pojma nemam, ta mislim se idite čeljadi u andraka, di vam ja znadem, ta ja sam stranjski učijo još prija pedest godina a i ondak sam uglavnom uteko. Toliko sam zdravo volijo škulu da sam jedva završijo to malo zanata a i to nebi bilo da me baćo nije štrofijo i spominjo kajš i kojikake alate od sersama, ogrmilo i slično. No najsmišnije mi bilo u Bandašicinim kolu kad je jedna grupa od ti brez papira ušla u srid kola pa počela igrat, oma mi palo na pamet kad su Josi kazli da ne igra nikako a on odgasijo da ne igra kako drugi svira. Tako i ovi siroti, njima je glavno da je bilo veselo da malo zaboravidu svoju nevolju. A šta mož, svako imade svoju nevolju samo naša nikako već da pristane, da se manimo već tog pujanja jedni na druge pa da se paštrimo da svi jednako a puno bolje živimo a ne ko ovi zadnji trist godina od kad su nas posvađali. Doduše, baš ti što su nas posvađali sad vladaju i borme lipo žive i kandar se ne sekiradu kako je nama ostalima. Sad eto se jopet sprema niki popis čeljadi, sve se bojim da će opet bit glavno pitanje ko je ko i ko je šta, a jel kogod gladan jal žedan nije umetnuto u taj upitnik. I ja sam kadgod prija dvajst godina išo na te popise, sićam se jednog čovika što mi vako odgasijo kad sam ga pito: »Vidiš derane, mislim da sam magarac kad već deset godina trpim ovo što nam se trevlja«. I sad se o tim mislim čeljadi. Ajd zbogom.

Rič po rič

Paorsko-traktorska buna

Piše: Željko Šeremešić

Kako ide vrime i približava se početak škole tako se mene baš i neće. Pravo da kažem ovo mi i ni bilo nikako lito, ubila nas vrućina i sparina. Jedino su vatrogasci imali baš posla. Mal, mal pa čuješ sirenu i onu žuru gasit. A i tu smo imali sriće jer su nam sa trulog zapada poslali što bi rekli polovni kamion al je i taj za nas ko novi naspram onog što smo imali. I tako sam ope što bi rekli na negleduš, na blint, izno stolčac na sokak, sio pored klupčice i čeko oće baka Janja i druge svratit jer ništa nisu javile. I kako j odzvonilo šest sati sa crkvenog tornja tako su se i one pojavile. Posidale, baka Janja se ko uvik prva namisti, malo zategne maramu pa će: »Eto žene moje, moj pripametni Marne moram vam se pofaljit da sam juče bila u varoši, nosili mi moji kod doktora da mi prigleđu srce, kažu za svaki slučaj. I sve to ispalo dobro, kažu zdrava sam ko divojka dok nismo došli bliše centra što bi rekli. A tamo ni maknit. Otkal kreneš traktor do traktora. Zakršili pola grada. Ja se začudila otkale sad to kad na onom sokočalu od televizije baš i nisu rekli pravog šta se dešava. Pitam moje šta j sad ovo a oni će mi da se paoru bunu i s vladom bi da se divanu jer će im kažu ope otet što su posijali. Kažu sve poskupilo a cina posijanog da ne mož bit manja. I oma se tu strina Evča ubacila pa će da to ni baš tako, da će to politika sve rešit, da će na kraju svi bit zadovoljni. Da moru paori i traktori bit strpljivi a ni tako se naglo bunit. Kaže da politika može rešit i ono što dragi Bog ne može sam joj triba virovat.« Mislim se ova ko navijena, uvik isto divani. Po nje j politika lik za sve. Baka Manda ope vrti glavom, ope divani da ju u vratu štagod drži pa objašnjava kako baš i ne razumi da se od kogagot može otet što j njegovo. Da ako si štagod posadio pa otranio i na kraju skinio onda j to vala tvoje a ni tuđe. Na to će baka Marica: »E čeljadi moja pa to j sve namistito, prvo j ako se sićate država sve otkupljivala od paora e onda se ta ista država da neb morala radit sićila pa tu kupovinu dala da radu ovi naši tajkun. I sad kad bi ovi to sve skrutili podništa, za malo, paori se bunu i tražu da to država, bolje reć vlada pravedno reši«. Na to će oma i baka Tonka: »Pa onda tu i ne znaš protiv koga da se buniš. Ko to u stvari određiva cinu. Pa to se svi sakrivu jedni iza drugi«. Gledi baka Janja u nje, vrti glavom, ope maramu na glavi steže, gleda u mene pa će: »De ti dite naše pametno kaži šta ti misliš ko j tu u pravu«. Mislim se da j odviše dobro što sam slušo šta dada divani sinoćke dok je gleda onu poljoprivrednu emisiju a i ja sam bome študio od toga i ni pet ni šest krenem: »Ja sam naštudio da j tu krivi najviše država jer sve pripuščala tajkunima i uvik dočeka u minut do kraja kad već buna počne, da se umiša. Ovi tajkuni oni bi ko i svi tajkuni da što manje platu a da što više što b rekli skrutu. No i paori i traktori uvik popušču u toj buni, i nikad se ne dogovoru šta će bit na godinu i šta njima triba i kako i kad će se odredit cina njeve robe pa evo svake godine ide sve u krug. A pravo da vam kažem kad bolje pogledite, ta i tajkuni su politika«. Gladi mi baka Janja, ne trepće, pa skoči i u čelo poljubi pa će: »Bome Marne ti si i za traktor al si i za politiku, ako se ti jedanput ti poslova latiš sigurno neće bit ovaki buna«.

U NEKOLIKO SLIKA

Prvi dani *Etnokampa*
Hrvatske čitaonice

GOMBOCI s pekmezem

Gomboci sa šljivama jedno su od poznatih starinskih jela. Spremaju se u različitim krajevima na isti način. Osnov je tijesto s krumpirom, a pune se najčešće šljivama. U Beregu gdje smo pripremali ovo jelo uz šljive gomboce pripremaju češće s *pekmezem* od šljiva, pa i s *pekmezem* od kajsija ili sa šljivama iz *dunsta*.

Za naš KuHaR rukave je zasukala **Anica Krizmanić** i to u ambijentu *Šokačke kuće*. Kaže kada se udala nije uopće znala kuhati, ali je dolazak u novu obitelj značio da se morala slušati svekrva i raditi ono što ona očekuje. Tako je i Anica morala naučila kuhati, jer bio je to posao kojeg se prihvatila najmlađa snaha. Kao i u svim poslovima, tako i u kuhanju važna je praksa, a Anica je broji desetljećima. Zato njeni gomboci s *pekmezem* nemaju točne mjere. Čak se i čudila kada smo tražili da kaže koliko je u gram potrebno brašna da bi se gomboci lijepo umijesili, ne previše mekano, niti previše tvrdo. Kaže, nema mjere već se to *ositi* pod rukama.

Gomboci sa šljivama nisu više sezonsko jelo. Šljive se danas čuvaju u zamrzivačima, pa se gomboci mogu pripremati i u sred zime. To što se danas mogu kupiti i zamrznuti gomboci neka je druga priča i ne ukla-

pa se u ovaj naš tradicijski KuHaR. Pa vratimo se na one prave domaće. *S pekmezem.*

Kaže Anica, nekada se u Beregu pekmez kuhao u svakoj kući. Najviše od šljiva, jer su one bile i najdostupnije. Onaj pravi domaći pekmez kuhao se tako da bude što gušći. Nije tu bilo dodatak za zgušnjavanje, već se kuhalo satima i satima.

»Šljive se samo raskolju (prepolove) i stave kuhati. Nekada su bile toliko slatke da šećera skoro i da nije trebalo metat. Pekmez je kuhan kada počne pučkati (stvarati mehure) pa još malo ga pustiti da pučka. Moja baka je pekmez od šljiva kuhala u bakrenom kotliću i koristila posebnu drvenu lopaticu za pekmez. Na kraju lopatice bio je lenac i kada se pekmez miša da ne zagori«, prisjeća se Anica.

Osim šljiva bilo je u Beregu i vinogradarskih bresaka pa se pekmez kuhao i od njih, od kajsija rjeđe jer nije bilo puno kuća u čijim je voćnjacima bilo i kajsija.

Sastojci:

pola kilograma kuhanog krumpira

mast (ravna žlica za juhu)

malo soli

jaje

brašno koliko zahvati (oko 600 grama)

pekmez od šljiva ili svježe šljive (može i neka druga vrsta pekmeza)

prezla

šećer

Kuhani gomboci se samo cijede, ne ispiraju se hladnom vodom.

Na malo masti kratko se poprži prezla u koju se na kraju doda malo šećera.

U činiju za služenje na dno se stavi malo pržene prezle i redaju gomboci uvaljani u prženu prezlu. Ukoliko preostane pržene prezle, njome se gomboci posipaju od gore.

Priprema:

Krumpir oljuštiti, izrezati na kocke ili kolutove i skuhati. Kuhani krumpir izgnječiti viljuškom. U prohladeni krumpir dodati malo brašna i izmiješati da bi se prije dodavanja jajeta krumpir što više ohladio. Dodati jaje, izmiješati i dodavati brašno i umijesiti tijesto. Voditi računa da ne bude previše tvrdo i imati na umu da će zbog krumpira biti ljepljivo.

Tijesto razviti (kako bi u Bregu kazali sukalom valjati) na dasci na debljinu od oko pola centimetra, izrezati kvadrate. U sredinu staviti žličicu pekmeza ili polovicu svježe šljive. Prstima oblikovati u kuglicu. Tako pripremljene gomboce skuhati. Gomboci se stavljaju u kipuću vodu, a gotovi su kada isplivaju na površinu.

KuHaR tradicijskih jela pripremamo uz potporu Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

5+plus**Paket
SIGURNOSTI**

za samo

3.600 RSD**GODIŠNJE****Osiguranje
drugačije od svih**

Oprez u vožnji i briga o automobilu i ljudima u njemu nekada nisu dovoljni da nas zaštite od nepredviđenih okolnosti na putu.

Zato Milenijum osiguranje u svojoj ponudi ima polisu koja pokriva najčešće rizike po automobil i lica u njemu, a omogućava Vam da jednom polisom obezbedite sebe, svoj automobil i druge putnike u njemu.

Polisa Paket 5+ predstavlja paket sigurnosti, a za samo 3.600RSD godišnje dobijate osiguranje od sledećih rizika:

1. Lom stakala na vozilu
2. Osiguranje lica u vozilu
3. Zamensko vozilo
4. Troškovi pomoći na putu
5. Prirodni rizici
(oluja, grom, grad, snežna lavina i poplava)

MILENIJUM[®]
OSIGURANJEwww.mlos.rs
011/ 715 33 00**RADIO MARIJA**

NOVI SAD	90,0 MHz
SUBOTICA	90,7 MHz
SOMBOR	95,7 MHz
VRDNIK	88,4 MHz
NIŠ	102,7 MHz
LESKOVAC	107,4 MHz

ILI-ILI Priključenje **BESPLATNO**

- + Birate između:
- 6 meseci po 1 dinar ili
 - 12 meseci sa 50% popusta

**Astra
Telekom**

011 44 22 009

**ZNAM
TKO
SAM**